

TARTU ÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Taneli Eensalu

EESTI SUUSAKESKUSTE JÄTKUSUUTLIKKUS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Mervi Raudsaar

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Jätkusuutlikkus.....	6
1.1. Ettevõtte jätkusuutlikkus.....	6
1.2. Looduslik jätkusuutlikkus.....	7
1.3. Sotsiaalne jätkusuutlikkus.....	8
2. Suusakeskused	10
2.1. Spordikeskused ja avalik sektor.....	10
2.2. Suusakeskused ja looduskeskkond	11
2.3. Suusakeskused ja turism	13
3. Eesti suusakeskuste jätkusuutlikkus Haanja Puhke- ja Spordikeskuse ja Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse näitel.....	15
3.1. Uurimismetoodika ja keskuste tutvustus	15
3.2. Keskuste majandustegevuse analüüs	16
3.3. Suusakeskuste tulevik	19
Kokkuvõte.....	22
Viidatud allikad.....	24
Lisad.....	28
Lisa 1. Intervjuu Valgehobusemäe Suusa- ja puhkekeskuse juhatusel liikme Kalju Kertsmikuga (18.04.2024)	28
Lisa 2. Intervjuu Haanja Puhke- ja Spordikeskuse juhatusel liikme Anti Saarepuuga (22.04.2024).....	33
Summary	41

Sissejuhatus

Suusatamine on traditsiooniline talispordiala, mis tänu Eesti külmale kliimale, on olnud aastakümneid loomulik osa eestlase elust. Seda näitab ka alal saavutatud edu tippspordis - Olümpiamängudelt on võidetud 7 medalit, mis on taasiseseisvunud Eesti kõrgeim näitaja (Eesti Olümpiakomitee). Samuti on üks tuntumaid sündmusi Eestis Tartu suusamaraton. Viimaste aastate osavõtu rohkeim maraton oli 2013. aastal kui seal osales üle 11000 suusaspordilase (Klubi Tartu Maraton). Suusaspordi varustuse kui ka sõiduvõistluste muutuste tõttu ei piisa ala harrastamiseks enam ainult lumest ja kitsastest metsaradadest. Tipptasemel võistluste jaoks on Rahvusvaheline Suusaliit (FIS) reeglites paika pannud kindlad rajalaiused (3-12m olenevalt võistlusformaadist ja rajalõigust) ja olemas peab olema ka kunstlume varu.

Selliste võimaluste pakkumise eest vastutavad erinevad suusa- ja tervisekeskused. SA Eesti Terviserajad andmetel on Eestis 122 terviserada. Kuna kliima muutuste tõttu on Eestis talved üha soojemad (Sepp, 2018), siis seetõttu kasvab ka vajadus kunstlume tootmise järele. Sajandi lõpuks on ennustatud, et ülemaailmselt kasvab kunstlume nõudlus 330% (Damm et al., 2014). Eesti 122-st terviserajast ainult 29 omavad või ehitavad kunstlumetootmissüsteemi. Kuna suusaradade hooldus on niigi kulukas (peamiselt masintundide tõttu), toob kunstlume tootmine keskustele kaasa veel suurema majandusliku koorma, mis väljendub nii töötundides kui ka kasvanud elektriarvetes. Selliste kulude katmine ilma avaliku sektori abita käib aga mitmetele keskustele üle jõu.

Kuna Eestis ükski murdmaasuusakeskus suusaradade kasutamise eest tasu ei küsi (praktika, mida kasutatakse nii Skandinaavias kui ka Kesk-Euroopas), on radade ümbrusesse vaja infrastruktuuri (majutus, parkimine, toitlustus), mis aitaks kulukate suusaradade kõrvalt teenida tulu. Lisaks eelmainitud probleemidele on suusakeskused nagu ka paljud teised turismi asutused, mõjutatud nii hooajalisusest kui ka kriisidest. Antud teema kohta pole varem palju uuritud ja eriti vähe on suusakeskuste kohta teadustöid Eestis. Seetõttu on antud töö eesmärk analüüsida Eesti suusakeskuste majandusliku ja keskkondliku jätkusuutlikkust keskuste seniste praktikate ja majandusnäitajate põhjal.

Jätkusuutlikkusest rääkides peetakse eelkõige silmas nelja näitajat: majanduslik-, looduslik-, sotsiaalne- ja ajaline jätkusuutlikkus (Lozano et al., 2015). Antud töös keskendub autor eelkõige majanduslikule ja looduslikule jätkusuutlikkusele. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

1. Selgitada jätkusuutlikkuse mõistet ja selle kujunemist
2. Kirjeldada Eesti suusakeskuste võrgustikku

3. Analüüsida suusakeskuste suurimaid väljakutseid
4. Tutvustada Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse ja Haanja Puhke- ja Spordikeskuse pakutavaid teenuseid
5. Analüüsida teooria ja keskuste juhtide kogemusele tuginedes suusakeskuste jätkusuutlikkust

Töö teoreetilises osas tutvustatakse jätkusuutlikkuse mõistet nii ettevõtte, looduskeskkonna kui ka sotsiaalkeskkonna seisukohalt. Neid aspekte uuritakse omakorda lähemalt suusakeskuste kogemuste põhjal. Lisaks uuritakse ka spordikeskuste ja avaliku sektori omavahelisi suhteid.

Töö empiiriline osa viiakse läbi kvalitatiivsete meetoditega. Tehakse nii intervjuusid kui ka kvalitatiivset dokumendianalüüsi (majandusaastaruanded). Intervjueeritavateks on Haanja Puhke- ja Spordikeskuse juhataja Anti Saarepuu ja Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse juhataja Kalju Kertsmik. Mõlema intervjueeritava poolt on antud luba nende nime töös kasutamiseks. Töös tutvustatakse valitud keskuseid, nende pakutavaid teenuseid ja esinenud väljakutseid.

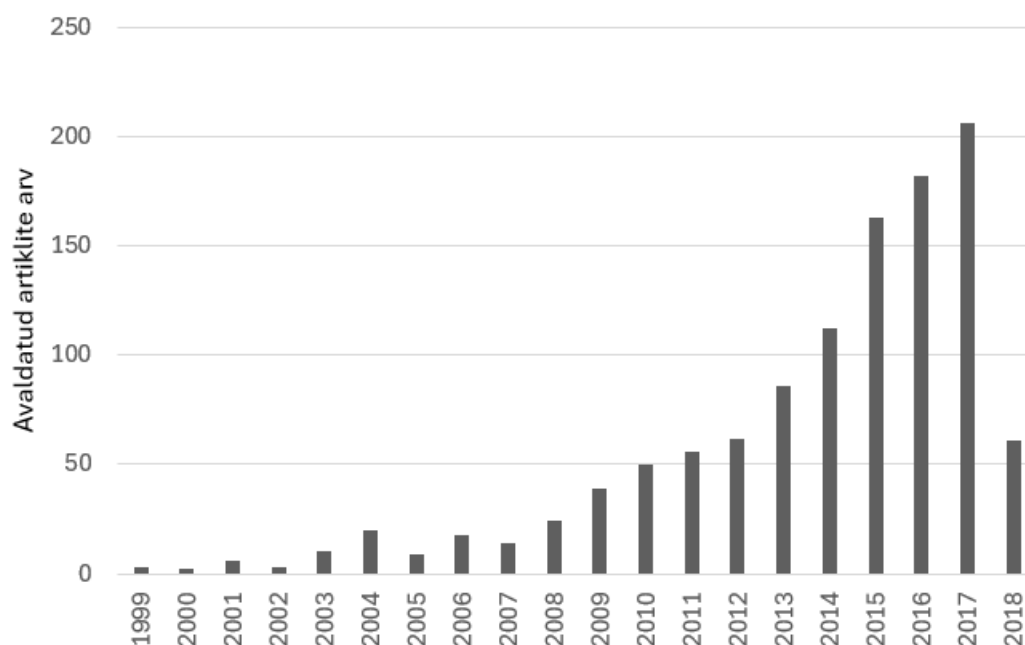
1. Jätkusuutlikkus

Jätkusuutlikkuse mõistet hakati laialdasemalt kasutama 1972. aastal, kui seda mainiti ÜRO konverentsil Stockholmis. Kuigi jätkusuutlikkuse mõiste ühtset tähendust ei eksisteeri, peetakse selle all silmas ressursside efektiivset jaotust. Samal ajal jälgides, et jaotus oleks õiglane ka tuleviku generatsioonide ja ka ökoloogilise elukeskkonna suhtes. (Uğuz Arsu & Arsu, 2023)

1.1. Ettevõtte jätkusuutlikkus

Jätkusuutlikust ettevõtte juhtimisest on saanud üks olulisemaid alternatiive varasemast ajast domineerivaks kujunenud neoliberalsele majanduskäsitlusele. Neoliberalne majandus keskendub eelkõige lühiajalisele kasumile ning pikaajalistele loodumõjudele tähelepanu ei pöörata. Mitmed uuringud on näidanud, et selline juhtimine viib keskkonnaprobleemideni ning tektaib puudujääke ettevõtte jätkusuutlikkuses. (Lozano et al., 2015)

Tähelepanu hakkas pälvima „corporate sustainability“ termin umbes 15 aastat tagasi ning selle tulemusel kasvasid märgatavalt ka antud teemaga seotud teadustööd (joonis 1) kui ka ettevõtete arv, kes jätkusuutlikkusele keskenduvad. 2019. aastal läbi viidud uuringus vastasid 90% ettevõtete juhtidest, et ettevõtte jätkusuutlikkus on nende firmale oluline. (Meuer et al., 2020)

Joonis 1. Ettevõtte jätkusuutlikkusega seotud teadustööde arv *Web of Science* keskkonnas.

(Allikas: Meuer et al., 2020)

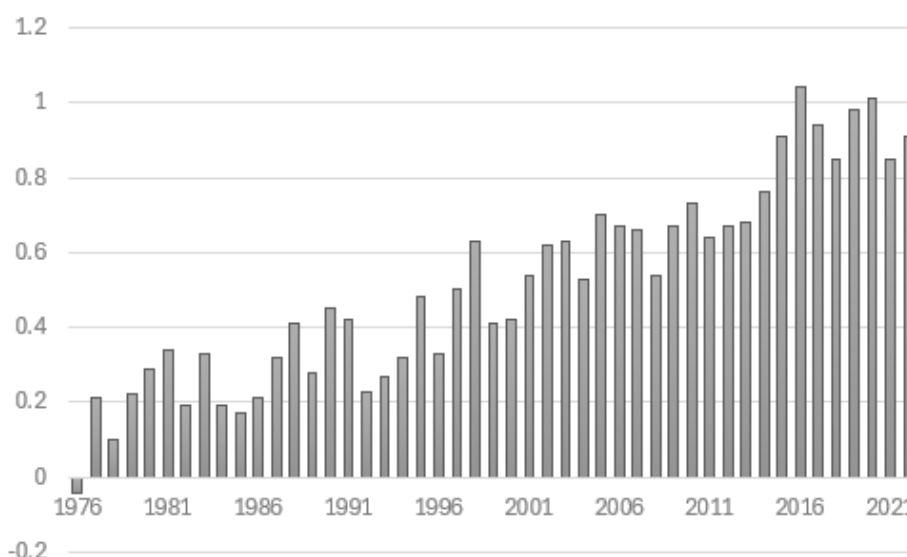
Kui rääkida lähemalt majanduslikust jätkusuutlikkusest, siis sellele on antud mitmeid definitsioone. Kuid kõige lihtsamalt saab selle kokku võtta küsimusega - kas ja kuidas suudab ettevõtte turul püsida?

Majandusliku jätkusuutlikkuse saavutamine nii lihtne aga ei ole. Kui kõik ettevõtted suudaksid olla täiuslikult jätkusuutlikud, suureneks tööhõive ja väheneks vaesus. Samuti ei tekiks olukordi, kus firmad peavad välja kuulutama pankroti. (Doane & MacGillivray, 2001)

1.2. Looduslik jätkusuutlikkus

Viimastel aastatel on ilmsel enim kõneainet pakkunud jätkusuutlikkuse näitajaks kujunenud looduslik jätkusuutlikkus. On hakatud rääkima rohepöördest, taaskasutusest ning indiviidide kui ka ettevõtete süsiniku jalajäljest. Selle tulemusena on looduslik jätkusuutlikkus üheks olulisemaks temaks tõusnud ka riiklikul tasandil. Nii riikide valitsused kui ka rahvusvahelised organisatsioonid (ÜRO, Euroopa Liit) on hakanud reguleerima, läbi erinevate kvootide ja direktiivide, loodusega ümberkäimist.

Enim on loodusliku jätkusuutlikkuse võtmes juttu tulnud kliimasoojenemisest. Nimelt on viimase 40 aastaga ülemaailmne keskmine temperatuur kasvanud viiekordselt (joonis 2). Selline temperatuuri kasv mõjub laastavalt mitmetele sektoritele, üks tugevamalt mõjutataud sektoritest on taliturism.

Joonis 2. Maailma keskmine maapinna temperatuur aastatel 1976-2022 (kraadides). (Allikas: Lindsey, 2023.)

Tihti on ka looduslikul- ja majanduslikul jätkusuutlikusel paradoksaalne suhe – lühiajaliselt on ühele näitajale keskendumine kahjulik teisele. Eelkõige esineb seda

materjalide/toodete soetamisel. Keskkonnasõbralikum materjal/toode on üldjuhul kallim kui keskkonda rohkem kahjustav materjal/toode. Vastupidises olukorras, kus ettevõtte keskendub majanduslikule kasvule, kasvab nende energiakasutus ja selle tulemusena kahju keskkonnale suureneb. (Zhong & Wu, 2015)

Mõned suurimad probleemid loodusliku jätkusuutlikkusega seoses on elukeskkondade hävitamine, reostus, kasvuhoonegaaside emissioon kui ka mittetaastuv materjalide kulutamine. Kõik need probleemid esinevad suuremal või väiksemal määral nii üksikindiviidide, ettevõtete kui ka riigi tasemel. (Sutton, 2004)

Nende probleemide vastu võitlemiseks kehtestas ÜRO 2015. aastal arengukava, kuhu 2030. aastaks plaanitakse jõuda. Plaan koosneb 17-st eesmärgist, mis omakorda veel jagunevad 169-ks alaeesmärgiks. Hilisemad uuringud nende eesmärkidega seoses näitasid, et tehisintellekti arendamine aitaks täita 79% eesmärkidest. Usutakse, et tehisintellekt on üks olulisemaid pusletükke keskkonnasõbralikus majandusarengus. (Al-Emran, 2023) Siiski on tehisintellekti uudsuse tõttu nende kasutus piiratud.

Kuigi ettevõtted liiguvad jõudsalt kliimanetraalsuse poole, on siiski ühiskonnal selles valdkonnas veel palju arenemisruumi. Teatud sektorites on kliimanetraalsuse poole liikumine tunduvalt raskem kui teistes. Üks nendest sektoritest on ka suusaturism, mille töös hoidmine nõuab palju energiat.

1.3. Sotsiaalne jätkusuutlikkus

Sotsiaalse jätkusuutlikkuse kohta on jätkusuutlikkuse alaliikidest kõige vähem uuritud. Näiteks *World Road Association* (PIARC) käsitleb sotsiaalset jätkusuutlikkust loodusliku jätkusuutlikkuse osana (Vijayakumar et al., 2024). Sellel ei ole ühtset tähendust ega mõõtmis- või hindamissüsteemi (Missimer, 2015). Need on ka probleemid, mis Missimer toob välja oma hilisemas töös. Sotsiaalne jätkusuutlikkus on eelkõige seotud inimeste ja ettevõtte vaheliste suhetega. Märksõnad, millega sotsiaalset jätkusuutlikkust on võimalik kirjeldada on usaldus, mitmekesisus ja ühine eesmärk (Missimer & Mesquita, 2022). Sotsiaalset jätkusuutlikkust käsitletakse tihti ka kui „prügikasti“, kuhu organisatsioonid panevad nii sotsiaalsed suhted, inimesed ja ka muud jätkusuutlikkuse koha pealt ebamäärased elemendid. Samuti on Missimer ja Mesquita (2022) väitnud, et 2008. aasta majanduskriisist alates, on maailm näidanud negatiivseid sotsiaalse progressi märke ja kuna paljud ettevõtted keskenduvad eelkõige majanduslikule jätkusuutlikkusele, on praeguste majandusmudelite ja praktikate kasutamine ohuks inimeste pikaajalisele heaolule.

Kuigi sotsiaalset jätkusuutlikkust on defineeritud erinevatel viisidel ning tihti sõltub see ka sektorist, kus seda mõistet kasutatakse, on laialdasemalt kõlama jäänud viis erinevat lähenemist. Sotsiaalne jätkusuutlikkus on...

1. eraldi seisev eesmärk;
2. keskkonna- ja majandusnõudeid piirav;
3. eelnõue, et majanduslikud- ja keskkondlikud süsteemid toimiksid;
4. majanduslike ja keskkondlike muutuste põhjustaja;
5. integreeritud, kohapeal juurdunud ja protsessile orienteeritud lähenemine jätkusuutlikkusele. (Boyer et al., 2016)

Teede võrgustik on nii riigi kui ka kogukonna jätkusuutlikkuse mõistes hädavajalik. Efektiivne teede võrgustik toob endaga kaasa võimaluse tööjõu liikuvuseks ja linnade kasvuks. Kuna antud tegurid elavdavad majandust, on teed üks majandusliku jätkusuutlikkuse nurgakivisid. Teid ehitades peetakse kinni ka loodusliku jätkusuutlikkuse tavadest, kuid sotsiaalse jätkusuutlikkuse ebamäärase definitsiooni ja ebapädevate mõõtmisvahendite tõttu, arvestatakse teid ehitades ja projekteerides sotsiaalse poolega minimaalselt või eiratakse neid täielikult. (Vijayakumar et al., 2024)

Kuigi sotsiaalne jätkusuutlikkus on ilma selge definitsioonita ja vajab täpsemaid uurimusi, saab öelda, et mitmed suusakeskused peavad sellele tähelepanu pöörama, sest tihti on nad kohaliku kogukonna üks olulisemaid osasid – olgu see siis läbi töökohtade või turistide piirkonda meelitamise.

2. Suusakeskused

2018. aastal oli maailmas ~2000 suusakeskust umbes sajast erinevas riigis. Neid keskuseid külastas 2017-2018 hooajal üle 400 miljoni inimese, kuid sellest hoolimata näitab sektor stagnatsiooni märke. (Moreno-Gené et al., 2018)

2.1. Spordikeskused ja avalik sektor

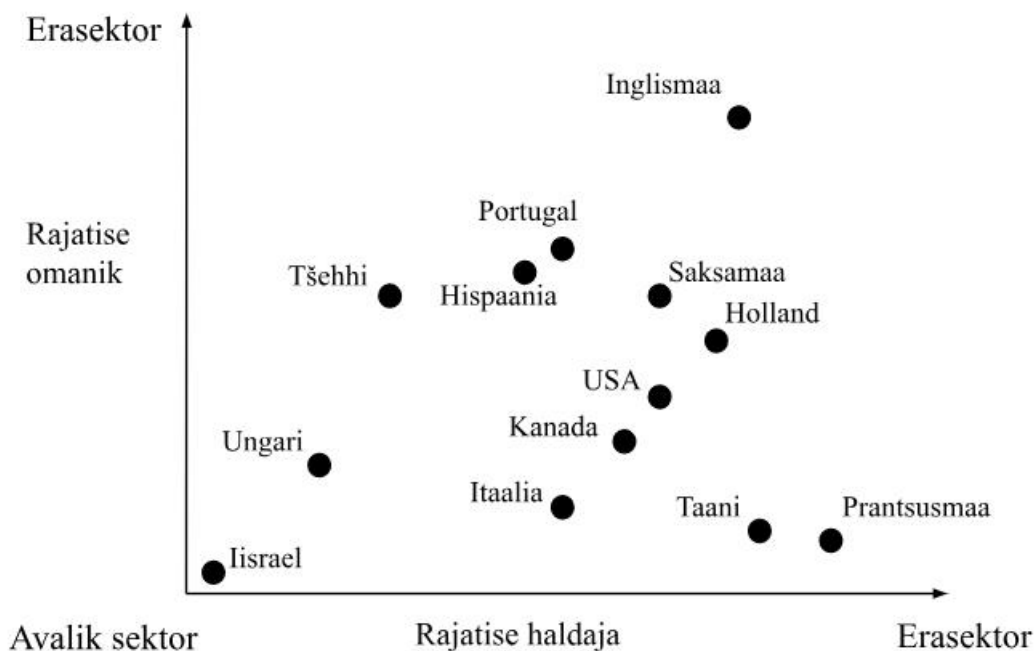
Hiljutiste energiakulude kasvu valguses, on tihedamini jutuks tulnud avalik sektor ja nende hallatavate asutuste kulud. Sellele ei jää puutumatuks ka spordiklubid, ujulad, staadionid, suusa- ja liikumisrajad jne., sest spordirajatised nõuavad nii ehitamiseks kui ka töös hoidmiseks märkimisväärset koguses kapitalikulutusi.

Investeeringute tegemisel mängivad rolli nii investeeringu saanud asutuse tulusus kui ka majandamise efektiivsus. Spordirajatiste puhul on see keerulisem, sest ei ole välja töötatud ühtset süsteemi, mis aitaks õiglaseid hinnanguid anda. Varasemates uuringutes on palju rõhku pandud teenuste kvaliteedile, aga efektiivsete majandamisvõtete uurimine on jäänud tahaplaanile (Fang, 2020). Seetõttu soosib süsteem sisealasid, sest tulu loomine on lihtsam kui liikumisradade puhul. Näiteks Inglismaal läheb üle 60% kohaliku omavalitsuse spordi- ja liikumisega seotud investeeringutest sisehallidele ja jõusaalidele (Kung & Taylor, 2010).

Seoses kulude kasvuga, on üha tavalisem, et avalikul sektoril ei ole võimekust kogu spordirajatise ehituse ja majandamise kulusi katta. 2019. aasta eraldas USA Kongress üle 550 miljardi dollari spordirajatiste infrastruktuuri laiendamiseks, parandamiseks ja asendamiseks. Siiski esines sealsetel kohalikel omavalitsustel projektide läbiviimiseks rahapuudus. Seetõttu on omavalitsused üha rohkem pöördunud erasektori poole, et saada sealt rahastust või luua avaliku- ja erasektori partnerlusi. 1960. aastatest alates on sellised partnerlused nii USA-s kui ka mujal maailmas küllaltki tavapäraseks saanud. Seetõttu on ka mitmetel spordirajatiste nimel ka toetava erasektori firma nimi. (Howard, 2018) Selline praktika on Eestis eelkõige levinud pallimängu rajatiste puhul.

Spordirajatiste tuluallikaks on ka võistlustel käivad pealtvaatajad. Eesti Jalgpalli Liidu andmetel oli 2023. aastal vaatajaterohkeimal mängul 1123 pealtvaatajat. Kesk-Euroopa ja Põhja-Ameerikaga, kus spordisündmused käib vaatamas kümneid- ja sadu tuhandeid inimesi, on saadava tulu erinevus märkimisväärne. Eestiga võrreldes sarnase mastaabiga on Iisrael, kus kohaliku jalgpalli- ja korvpalli liiga mängud toovad keskmiselt tribüünidele vastavalt 6200 ja 3000 pealtvaatajat mängu kohta (Jakar et al., 2018). Seetõttu on Iisraeli spordirajatised sõltuvad avaliku sektori toetustest. Seda kinnitab ka joonis 3, kus Iisrael mõlema näitaja puhul on suures mahus avalikule sektorile toetuv. Joonisel on peamiselt välja

toodud Lääne-Euroopa ja Põhja-Ameerika riigid, sest väiksemate turgude kohta on uuritud liiga vähe. Näha on ka tendentsi, et väiksema turuga riigid (Iisrael, Ungari, Tšehhi), on rohkem avalikust sektorist sõltuvad.

Joonis 3. Avaliku- ja erasektori kaasamine spordirajatiste arendustegevuses. (Allikas: Jakar et al., 2018.)

Peale ehitus- ja halduskuludele, on avalikule sektorile valmistanud järjest rohkem peavalu ka mahajäetud spordirajatised. USA-s on tiptasemel spordirajatise keskmine eluiga 27 aastat. Kui spordirajatis ei ole enam kõlbulik tiptasemel võistluste korraldamiseks, on kohalikul omavalitsusel võimalus rajatist renoveerida, maha müüa erasektorile või ka lammutada. Kaks antud valikutest on KOV-le lühiajaliselt lisakulud ning Detroiti *Tigersi* Staadioni näitel saab öelda, et ka rajatise müümine on keeruline (staadion müüdi lõpuks kohalikule MTÜ-le 1\$ eest). (Cocco et al., 2023)

2.2. Suusakeskused ja looduskeskkond

Viimaste aastate heitlikud talved on näidanud, et suusakeskused on keskkonnast tugevalt mõjutatud.

Suusapiirkondadest rääkides tuleb paljudele esimesena mõttesse Skandinaavia ja Alpide piirkond, kus suusaturism on ka üks olulisemaid majandusliku kasumi toojaid. Ja kuigi üle maailma on mäesuusatajate arv kõikunud 400 miljoni ümber, siis eriti suurt arengut

antud sektoris on näidanud Hiina turg, kus 2019-2020 hooajal kasvas suusakeskuste külastajate arv 29% võrra eelmiste hooaegadega võrreldes. Sama ajaga kasvas teiste Hiina turismiettevõtete külastatavus ainult 6%. Kui üldjuhul toob turismi kasv endaga kaasa märgatavaid hüvesid, on Hiinas asjad läinud pigem vastupidi. Probleemideks on kujunenud nii vähene majanduslik kasv, ökoloogiline hävitamine kui ka poolik tööstuskett. Need probleemid Hiinas näitavad, et ka maailmas on suusaturism veel arengufaasis. Nimelt on suusaturismi ja ökoloogiliste muutuste seos küllaltki uurimata teema, kuigi on teada, et suusaturism on sellest tugevalt mõjutatud. (Tang et al., 2023)

Probleeme esineb ka mujal. Viimaste aastate jooksul on suusakeskustele üle maailma palju peavalu valmistanud nii hooaja lühenemine lumepuuduse tõttu kui ka suusatamise populaarsuse kahanemine. Selle vastu võitlemiseks, on suusakeskused kasutusele võtnud erinevaid lahendusi. Kolme nendest kasutatakse märgatavalt rohkem: lumetootmine nõlvadele (kõige laiemalt levinud lahendus), turu arendamine (saada rohkem kliente oma keskusesse) ja pakutavate teenuste varieerimine (suvekuudel ka võimalusi aktiivselt aega veeta). (Krzysiwo, 2023)

Siiski on nende lahenduste teostamisel ka varjupool. On leitud, et liigne ümbruskaudse looduse hävitamine/rikkumine, on endaga kaasa toonud külastajate arvu vähenemise. Samas liiguvad kõik suusakeskused enda süsiniku jalajälje vähendamise suunas. Olgu selleks siis energiakasutuse vähendamine, taaskasutatavate energiaallikate kasutamine või loodussõbralike transpordiviiside kasutamine. Samuti on uuringud näidanud, et keskuste kasumit mõjutab kõige rohkem suusakeskuse suurus. Seetõttu on mitmed lähestikku asuvad suusakeskused kasutusele võtnud ühise suusapassi, mis uuringute kohaselt tõstis ööbijate arvu 12% võrra. (Krzysiwo, 2023)

2023. aastal uuriti Šveitsi Alpides, millised on mõjud loodusele, kui ühes kohas hoitakse kunstlund üle 1.5 aasta. Sellise ühes kohas lume hoidmise eesmärk on n.ö igikeltsa tekitamine, mis vähendaks lume sulamist. Võrdluseks kasutati lumehunnikute läheduses olevaid maatükke, et saada võimalikult võrdsed tingimused. Leiti, et maatükkidel, kus lumi oli rohkem kui 1.5 aastat seisnud, on taimede suremus märgatavalt suurem. Põhjusteks on nii pinnase bioloogilise aktiivsuse vähenemine, õhu- kui ka süsiniku puudus. (Buttler et al., 2023)

Hetkel on suusakeskustel seega tekkinud paradoksaalne olukord, kus proovitakse enda energiakasutust ja looduse hävitamist vähendada, aga juba praeguseks toimunud kliimamuutused sunnivad keskustel rohkem ressursi lumetootmisele suunata.

2.3. Suusakeskused ja turism

Mauri ja Turci võtsid suusaturismi populaarsuse kokku nii: „Suusaturismi populaarsus seisneb selles, et suusatamine on nii spordi- kui ka loodusturismi haru ning see on ajendatud inimeste soovist osaleda sportlikus tegevuses looduskeskkonnas.“

Suusakeskuste nagu ka teiste turismiettevõtete üheks suurimaks väljakutseks on turistide enda juurde meelitamine. Eesti suusakeskustel on arenemisruumi välisturistide osas, kes võiks olla ühed suurimad tulutoojad. Näiteks SA Tehvandi Spordikeskuse andmetel, mis haldab kolme Lõuna-Eesti spordikeskust, on 2021 ja 2022 aastatel Tehvandi Spordikeskuse siseturistide osakaal 60% ümber, samal ajal Kääriku Spordikeskuse siseturistide osakaal on rohkem kui 90% (Tehvandi Spordikeskus, 2022). Sarnane trend esineb ka teistes Eesti suusakeskustes. Samas on siseturismi populaarsus Eestis kasvujoones. EASi andmetel veetsid siseturistid 2022. aastal Eesti majutusettevõtetes kolm miljonit ööd, mis on 17% rohkem kui 2019. aastal.

Suusakeskused on mõjutatud ka hooajalisusest. Erinevusi hooajalisuses esineb nii aastaegade kui ka aastate lõikes. Uuringud Alpi piirkondades on näidanud, et keskuse tulu ja lumepaksuse vahel esineb seos (Hashemi et al., 2022). Seega viimaste aastate heitlikumad talved ärikasumit ei soosi. Hooajalisuse vastu võitlemiseks on keskused hakanud looma rohkem võimalusi suvel sportimiseks. Mäesuusakeskustes hakati küllastajatele avama üha rohkem lifte suvisel perioodil. Kanadas, British Columbia osariigis, kus 1991. aastal olid suvel avatud vaid 12% mäesuusakeskuse liftidest, oli kümnend hiljem avatud 65% liftidest (Gilani et al., 2018). Sarnast teenuste varieerimist esineb ka Eestis. Viimastel aastatel on suviseks perioodiks loodud nii ratta-, rullsuusa- kui ka *discgolfi* radu. Selle tulemuslikkust on ka juba näha, sest 2023. aasta kolmel suvekuul küllastati Eesti terviseradu kolm miljonit korda, mida on 20% enam kui varasematel aastatel (SA Eesti Terviserajad).

Kulude poolest on keskustel kriitlisem periood talv, millele ei aita kaasa ka viimastel aastatel kasvanud energiakulud. Kulused tekitavad nii rajavalgustuse töös hoidmine, lumetootmine, masinapargi kütus/hooldus, hoonete soojustus kui ka töötajate palgad.

2014. aastal tehti Austrias kulu-tulu analüüs, kus uuriti, kas tuleviku kliimamuutusi arvesse võttes, tasub lumetootmine ennast ära. Tulemused näitasid, et järgneva 30-40 aasta jooksul võivad lumetootmisega seotud kulud kasvada rohkem kui kaks korda, kuigi vajaminevad töötunnid püsivad konstantsed või teatud ilmastiku projektsioonide korral isegi vähenevad. Tootmiseks vajaminevate töötundide kahanemise trend on eelkõige seotud lumetootmiseks vajalike ilmastikutingimuste vähenemisega. Tehtud töös hinnati nelja erinevat ilmaprojektsiooni:

- C4I – suur keskmise temperatuuri kasv ja kuivad olud;
- ICTP – vähene keskmise temperatuuri kasv ja kuivad tingimused;
- METNO – mudelite keskmine;
- SMHI – vähene keskmise temperatuuri kasv ja niisked tingimused

Madalaimad energiakulud hinnati olevat erinevate mudelite keskmist projektsiooni (METNO). Kõige rohkem kasvavad lumetootmisega seotud kulud, kui järgmiste aastakümnedite jooksul toimub vähene keskmise temperatuuri kasv ja valitsevad niisked tingimused. Kasvavad kulud on eelkõige seotud elektrihinna kasvuga. (Damm et al., 2014)

3. Eesti suusakeskuste jätkusuutlikkus Haanja Puhke- ja Spordikeskuse ja Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse näitel

3.1. Uurimismetoodika ja keskuste tutvustus

Töö uurimuslikus osas vaadeldakse kahte Eesti suusakeskust - Haanja Puhke- ja Spordikeskus ja Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus. Valimi valiku puhul peeti kinni kolmest kriteeriumist – keskusel puudub püsiv riigipoolne toetus, keskusel on kunstlume tootmise võimekus, keskuse tegevus on suunatud talvisele hooajale. Info kogumiseks ning andmete kirjeldamiseks kasutatakse töös kolme meetodit. Kogutakse informatsiooni avalikest allikatest (keskuste kodulehed, SA Eesti Terviserajad koduleht). Peale selle analüüsitakse ka keskuste poolt jagatavat infot (majandusaastaruanded) ning kolmandaks allikaks on pool struktureeritud intervjuud keskuste juhtidega.

Intervjuu on kvalitatiivne uurimismeetod, mis annab võimaluse interaktiivselt koguda põhjalikumat informatsiooni (Hollweck, 2015). Intervjuu käigus võib esile tulla ka probleeme ja tähelepanekuid, millele enne tähelepanu ei olnud pööratud. Samuti on intervjuueerimine antud töös parim valik, sest Eesti suusakeskuste vähene arv ei võimalda kvantitatiivset uurimismeetodit põhjanevate järelduste tegemiseks kasutada.

Antud töös koosnevad intervjuud avatud küsimustest (vt lisa 1 ja lisa 2). Küsimuste puhul on eelkõige keskendutud avaliku sektori toetuste olemasolule, suusakeskuste majanduslikule ja looduslikule jätkusuutlikkusele ja neid takistavatele teguritele. Intervjuudes on kattuvaid küsimusi seoses keskuste tausta ja külastatavusega. Samas on ka küsimusi, mis üksteisest erinevad, sest arvesse on võetud keskuse eripärasid.

Läbi viidi kaks intervjuud - Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse juhatuse liikme Kalju Kertsmikuga ja Haanja Puhke- ja Spordikeskuse juhatuse liikme Anti Saarepuuga. Kalju Kertsmikuga tehti intervjuu 18. aprillil 2024 Valgehobusemäel ja Anti Saarepuuga tehti intervjuu videokõne teel 22. aprillil 2024.

Järvemaal asuva Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse juured ulatuvad 1999. aastasse kui tollane Albu vald ostis 13.6 hektari suuruse kinnistu. Aastatel 2003-2006 tehti palju projekteerimistöid ja taotleti raha erinevatest Euroopa Liidu fondidest, mis päädis külustuskeskuse avamisega 2007. aastal. Üheksa aastat peale seda (2016. aastal), hakkas keskust haldama ja majandama SA Valgehobusemäe Suusa-ja Puhkekeskus.

Valgehobusemäe talvised pakutavad teenused on eelkõige seotud mäenõlvaga, kus on võimalik sõita mäesuuska ja lumelauda, tuubirada, suusarajad, uisutamiseväljak ja antud tegevuste jaoks vajamineva varustuse rent. Suvisel ajal on külastajatel võimalik vibuga lasta, ujuda, kasutada liikumisradu(jooksmine, *discgolf*, rattasõit), tuubirada, palliväljakuid ja

rentida liikumiseks vajaminevat varustust (*fat bike*, vesijalgratas, SUP-lauad, *discgolfi* kettad jne). Kuna Valgehobusemäe asub Kõrvemaa maastikukaitsealal, peetakse keskuses otsuste tegemisel eelkõige silmas loodusliku keskkonna säilitamist.

Võrumaal asuv Haanja Puhke- ja Spordikeskus on tegutsenud 1970. aastatest tänu keskuse pikaagesele eestvedajale Harri Neemele. Läbi aastate on keskus olnud nii Haanja kooli, Haanja valla kui ka haldusreformijärgse Rõuge valla hallata. 2017. aastal lõi vald SA Haanjamaa Sport, kes on siiani keskuse haldaja. Haanja Spordi- ja Puhkekeskuse pakutavate teenuste hulka kuuluvad liikumisrajad (suusatamine, rullsuusatamine, jooksmine/matkamine), B-kategooria laskesuusatiir, suusarent, kohvik (haldaja pole SA Haanjamaa Sport) ja ka kogu keskuse välja rentimine. Haanjas on ka üks kahest laskesuusatiirust Eestis, kus võib rahvusvahelisi võistluseid korraldada. Lisaks on tänu Haanja kõrgustikule keskuses rohkem loodusliku lund ning Haanja on üks pikima suusaradade võrgustikuga keskuseid Eestis.

3.2. Keskuste majandustegevuse analüüs

Majandustegevuse analüüsimiseks kasutatakse valdavalt keskuseid haldavate sihtasutuste majandusaastaruandeid. Võrdluse saamiseks ka enne COVID-19 pandeemiat, kasutatakse Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse puhul 2019-2022 aasta aruandeid (2023. aasta aruanne ei ole saadaval) ja Haanja Spordi- ja Puhkekeskuse puhul 2019-2023. Samuti võetakse arvesse ka intervjuudes antud vastuseid.

Analüüsitavate keskuste hulgest ei kuulu kumbki keskus erasektori ettevõttele nagu on see levinud praktika USAs kui ka Eestis pallimängudele keskendunud rajatistel. Ainuke suusakeskus, mis Eestis nimisponsorit omab, on Sportland Kõrvemaa Matka- ja Suusakeskus (SA Eesti Terviserajad).

Nii Valgehobusemäel kui ka Haanjas tulevad suuremad kulud ja tulud talvisel hooajal. Haanjas umbes 75% eelarvest on seotud talvise perioodiga ja Valgehobusemäel on sama näitaja ~66%. Kõrged talvised kulud on eelkõige seotud kunstlume tootmise ja suusaradade hooldusega (masintunnid ja tööjõutunnid). Mõlemad keskused palkavad talvisel hooajal ka hooajatöölisi – Haanja palkab kaks rajameistrit ja Valgehobusemäel lisandub talihoajal 3-4 töölisi.

Valgehobusemäe peamiseks tuluallikaks on mäesuusanõlv (nii piletid, varustuse rent, tuubirada kui ka üritused). Nõlva kõrval on suureks tuluallikaks ka majutus, mis täitub nii suvel kui ka talvel. Kevad ja hilissügis on majutuses rahulikumat ajad ning rohkem toimub üüritavas konverentsisaalis koolitusi ja loenguid. Tulu saavad nad ka murdmaasuusa ja suviste alade varustuse rendi pealt.

Haanjas on majandusliku jätkusuutlikkuse saavutamine Valgehobusemäega tunduvalt raskem, sest püsivaid tuluallikaid on vähem. Talvisel hooajal töötab suusarent, mille tulu on marginaalne. Haanja suurimaks tuluallikaks on võistluste korraldamine ja selle tarbes keskuse välja üürimine. Seal toimub nii orienteerumis-, jalgratta-, suusa ja ka luurevõistlusi. Viimastel aastatel on tulu toonud ka Haanja ümbruses toimuv Lõuna-Eesti Ralli.

Mitmete sektorite puhul Eestis mängib rolli ettevõtte/asutuse kaugus Tallinnast. Nii Saarepuu kui ka Kertsmik ütlevad, et nende keskuste puhul seda seost väga ei paista. Haanja puhul toodi välja, et rolli mängib lume kogus – kui Põhja-Eestis lund ei ole, on inimesed valmis kolm tundi sõitma, et Haanjas suusatada. 2021/2022 talihooajal alustas Haanja ka koostöös Lux Expressiga suusabussi teenuse pakkumist marsruudil Tallinn-Tartu-Haanja. Kui projekt hoo sisse sai, tuli ühe bussiga umbes 15-20 inimest Haanjasse (Lisa 2). Antud projekt jäi siiski pooleli, sest Haanja Spordi- ja Puhkekeskus pidi selle eest peale maksma ja nende rahalised võimalused seda ei lubanud. Valgehobusemäe puhul tuuakse kaugus Tallinnast (60km) plussina välja – suurem osa klientuurist on pärit Tallinnast ja Harjumaalt.

Valgehobusemäe tuludes kui ka kuludes (Tabel 1) jääb silma rahavoogude märgatav kasv 2021. aastal. Selline tulude kasv pärineb eelkõige ettevõtlusest saadavast tulust. Nii 2019. kui ka 2020. aastal teenis keskus omatulu alla 300 000 euro. 2019. aasta oli ka üks lumevaesemaid aastaid ning seetõttu kannatas ka keskuse külastatavus. 2021. aastal kasvas omatulu 530 000 euro peale. Seejuures majutusest saadav tulu tõusis umbes 25%, samal ajal kui teenuste eest saadav tulu tõusis üle 300%. 2022. aastal langesid keskuse omatulud umbes 75 000 euro võrra, kuigi majutusest saadud tulu kasvas. 2021. aasta oli ka toetuste poolest Valgehobusemäel kõige tulusam (92 770€), mis on eelkõige tingitud Kultuuriministeeriumi suuremast toetusest. 2019, 2020 ja 2022 olid keskuse toetused vahemikus 49 000 - 63 000 eurot. Aastatega on tõusnud ka sihtasutuse omatulude osakaal (2019. aastal oli see 80% ja 2022. aastaks oli sama näitaja 91%). 2022. aasta tuluallikateks olid veel riik (4%) ja Järva vald (5%).

Kulud on järginud tuludega sarnast trendi. Nii 2021 kui ka 2022. aastal olid keskuse elektrikulud ~45 000 eurot. Tööjõukulud 2019. aastal olid 167 316 eurot, mis koroonaaastal langesid 36 000 euro võrra. 2021. aastal tööjõukulud omakorda kasvasid 67 000 euro võrra ja 2022. aastal kasvasid need veel omakorda 7 000 eurot ja olid 205 928 eurot.

SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus ei ole enda tegutsemise ajal kasumisse jäänud vaid ühel aastal, kui 2019. aastal oli põhitegevuse kahjum 16 831 eurot. Suurim aasta kasum saavutati 2021. aastal kui see oli 128 410 eurot.

Haanja Spordi- ja Puhkekeskuses nii tulud kui ka kulud perioodil 2019-2022 aasta-aastalt kasvasid. (Tabel 2) Kuigi 2023. aastal kogutulud vähenesid, siis ettevõtlusest saadav tulu kasvas 2.5 korda.

Majandusaastaruande kohaselt oli 2019. aastal Haanja ettevõtlus tulu negatiivne (aruanne ei ole nii põhjalik kui hilisematel aastatel ning põhjust selgitatud pole). Toetusteks saadav tulu pärines kohalikest omavalitsusest (16%) ning Kultuuriministeriumilt ja SA Eesti Terviseradadelt (84%). 2020. aastal teenis keskus tulu ka ettevõtlusest – spordikompleks (63%) ja kohvik (37%). Toetusi sel aastal Kultuuriministeriumist ei saadud, kuid keskust toetasid nii ümberkaudsed omavalitsused, Võrumaa Spordiliit ja PRIA. 2021. aastal kasvasid nii spordikompleksist kui ka kohvikust saadud tulud. Lisaks nendele saadi ettevõtlustulu veel rendi ja vabatahtlike eraisikust annetuste näol. 2021. aastal tuli 50% toetustest kohalikest omavalitsusest ja Kultuuriministeriumist 41% toetustest. 2022. aastal spordikompleksist saadavad tulud vähenesid rohkem kui poole võrra, aga varasemate aastatega võrreldes märkimisväärselt suuremat tulu töid sisse renditulud ja vabatahtlikud annetused (16% kogu ettevõtluse tulust). Toetusi saadi 2022. aastal peamiselt Kultuuriministeriumilt (209 000 eurot, millest 200 000 oli põhivarade soetamiseks) ja Rõuge vallalt (136 000 eurot, millest 40 000 eurot põhivarade soetamiseks). 2023. aastal ettevõtlustulud kasvasid peamiselt tänu koostöölepingutele ja reklaamteenuste pakkumisele (44% ettevõtlustulust). See tuleneb sellest, et kohaliku valla toetus tegevuskulude katteks vähenes 2023. aastal 69%, ning keskus pöördus avaliku sektori poole, et 2023. aastal majanduslikult toime tulla.

Põhjalikku kulude aruannet SA Haanjamaa Sport 2019. aastal teinud ei ole. 2020. aastal olid suurimad kulud seotud tööjõuga (45%). Energia kulud olid sel aastal vaid 3 000 eurot. 2021. aastal kulud peaaegu kolmekordistunud. Energiakulud kasvasid rohkem kui kuus korda ja umbes kolmandiku kuludest moodustasid rajatiste majandamiskulud. Tööjõukulud kahe töötaja juures olid 51 915 eurot. 2022. aastal kulud varasema aastaga palju ei erinenud. Kuigi keskusel kulus rekordiliselt palju energiale (23 979 eurot), jäid tegevuskulud 8 000 euro võrra väiksemaks. Tööjõukulud tõusid aastaga 7 000 euro võrra. 2022. aasta suurima erinevuse kuludes, tekitas põhivara soetamiselt makstav käibemaks. 2023. aasta tegevuskulud vähenesid veelgi. Energiakulu oli poole väiksem kui aasta varem, mis on eelkõige tingitud väiksemas mahus kunstlume tootmisest.

Tabel 1. Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse tulud, kulud ja tulemläbi aastate (eurodes). (Allikas: Autori koostatud SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse majandusaasta aruannete alusel)

Aasta	2019	2020	2021	2022
Tulud kokku	350071	318279	624448	512350
Annetused ja toetused	51504	63350	92770	49835
Tulu ettevõtlusest	298258	251709	531678	457290
Kulud	366902	271008	496038	449978
Põhitegevuse tulemläbi	-16831	47271	128410	62372

Tabel 2. Haanja Spordi- ja Puhkekeskuse tulud, kulud ja tulemläbi aastate (eurodes).

(Allikas: Autori koostatud SA Haanjamaa Sport majandusaasta aruannete alusel)

Aasta	2019	2020	2021	2022	2023
Tulud kokku	28378	86953	197690	401968	179349
Annetused ja toetused	28408	78992	160558	360000	74780
Tulu ettevõtlusest	-30	7961	37102	41968	104569
Kulud	4438	66289	193531	215211	183417
Põhitegevuse tulemläbi	23940	20664	4159	186760	-4068

Nii Valgehobusemäe kui ka Haanja aastatega kasvavad kulud, eriti energiakulud, näitavad, et kliima muutustest (viimase 20 aastaga on globaalne keskmine maapinna temperatuur tõusnud umbes 0.4 kraadi) tulenevalt kasvab keskuste kunstlumetootmis vajadus. See on ka tõestus hüpoteesile, et sajandi lõpuks kasvab kunstlume tootmise nõudlus 330% (Damm et al., 2014). Samuti on keskustele oluline (eriti Haanjale) avalik sektor. Vaatluse all olnud viiest aastast nelja puhul oli avaliku sektori toetuste osakaal ettevõtlustuludest suurem. Erandiks on 2023. aasta kui keskus otsis endale sponsoreid (sealhulgas oldi avatud ka nimisponsori leidmisele) ja suure osa eelarvest moodustas erasektor.

3.3. Suusakeskuste tulevik

Suusakeskuste tulevikule mõeldes paistab nii helgemaid kui ka tumedamaid külgi. Suusakeskuste kasuks räägib, et viimastel aastatel on harrastussportlaste arv Eestis kasvanud ja Eesti terviseradu kasutatakse rohkem kui kunagi varem. Selle põhjustena saab välja tuua

nii SA Eesti Terviserajad tehtud töö, tänu kellele on loodud üle-eestiline võrgustik, mis on teinud terviserajad kõigile kättesaadavamaks. SA Eesti Terviserajad statistika kohaselt külastati 2023. aastal erinevaid terviseradu 8.4 miljonit korda. Külastatavuse kasvus mängib rolli ka 2020. aastal aset leidnud pandeemia, mis piiras sisetingimustes treenimist ning suunas inimesed välitingimustes treenima.

Tulevikus plaanitud laiendustena tõi Valgehobusemäe välja kaks suunda. Esimene laiendus, mille ehitamiseks ka luba on olemas, on madalsüsinik spordihall, mille eesmärgiks on pakkuda ka sisetingimustes treenimise võimalusi ja samal ajal minimaliseerida loodusliku keskkonna kahjustamist. Praegusel hetkel Valgehobusemäel sisetreeningu võimalused praktiliselt puuduvad. Sihtgruppideks on nii pallimängijad, maadlejad kui ka jõusaali külastajad. Teise laiendusena toodi välja laskesuusatiir. Laskesuusatamine on vaadatavuselt üks populaarsemaid spordialasid Eestis, kuid selle harrastamise võimalusi on vaid kolmes keskuses (Narva, Tehvandi ja Haanja). Kuna Eesti spordiregistri andmetel on Tallinnas harrastajate arvu poolest suurimad laskesuusaklubid (SPARTA Spordiselts ja Spordiklubi Biathlon), on Tallinna lähiümbrusesse lasketiiru rajamine vajalik ja majanduslikult perspektiivikas. Siiski pole selle rajamiseks keskus ehitusluba veel saanud, kuna lasketiiru looduslik jalajälg on küllaltki suur.

Veel mainis Kalju Kertsmik ka plaanidest rajada juurde majutuskohti. Selline plaan on ka Haanja Spordikeskusel, kus hetkel üheks suurimaks probleemiks ongi majutuskohtade puudumine. Haanja keskus ise majutusteenust ei paku – külastajad öövivad ümberkaudsetes turismiasutustes, mis Haanjale otsest tulu ei too. Anti Saarepuu mainis ka Eesti esimese suusatunneli rajamise ideed, mis on aga hiljutiste energiahindade tõttu tahaplaanile jäänud.

Murekoht keskuste jaoks on ka rahastus. Ilma suurema tuluallikata, nagu selleks on mäesuusanõlv, on iseseisev toimetulek praktiliselt võimatu. Hetkel on Eestis vaid kaks keskust, kus lisaks murdmaasuusaradadele, on keskuse hallata ka mäesuusanõlv: Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus ja Kuningamäe Spordi- ja Vabaajakeskus Põltsamaal. Mäesuusanõlva olulisuse tõi välja ka Valgehobusemäe keskuse juhataja (lisa 1), kui ütles, et ilma nõlvata ei oleks keskuse haldamine majanduslikus võtmes kõige jätkusuutlikum, sest vallapoolne toetus on minimaalne.

Uute mäesuusanõlvade ja suusakeskuste arendamisega käib kaasas ka konkurents. Kuna viimastel aastatel on Põhja-Eestis ja peamiselt Tallinna ümbruses arenenud mitmed mäesuusakeskused, siis selle mõjusid on näha ka Valgehobusemäel, kuna kliendid on peamiselt pärit Tallinnast. Eriti mõjutavad Tallinna keskused Valgehobusemäe külastatavust nädala sees, kui peale tööd ei külastata nii palju enam Järva valda nagu tehti seda varasemalt.

Konkurentsi mõjusid on näha ka murdmaasuusa radade puhul. Lumerohkete talvede puhul eelistavad inimesed kodulähedasemaid suusaradu ning külastatakse ka väiksemaid keskuseid, mis vähendab tuntumate keskuste tulu. Selline tendents paistab välja Haanjas, kus lumekülluse korral käiakse vähem, sest keskuse peamiseks konkurentsieeliseks on pikaajaline lume olemasolu. Samas lumevaesete talvede puhul on Haanja kõrgustik olnud viimastel aastatel üks väheseid paiku, kus Eestis loodusliku lund, mis on tõstnud ka Haanja külastatavust. Haanja eeliseks tänu loodusliku lume olemasolule on loodusliku keskkonna säästmine. Kuna kunstlume tootmise vajadus on väiksem, kahjustatakse sellega ka vähem loodusliku keskkonda.

Anti Saarepuu tõi probleemina välja ka rajameistrite vähesuse. SA Eesti Terviserajad andmetel hooldab üle Eesti erinevaid terviseradu peaaegu 200 rajameistrit, kellest mitmed teevad seda vabatahtlikult. Nagu ka teistel töökohtadel, on rajameistrite töö kvaliteet väga erinev. Kuna Haanja Spordikeskus on üks kolmest keskusest Eestis, kes korraldab ka rahvusvahelisi võistlusi, on nende töökollektiivi vaja piisavate kogemuste ja oskustega rajameistrit, keda aga Eestis kuigi palju ei ole. Näiteks Tallinna Lauluväljakul 2023. aastal toimunud murdmaasuusa maailmakarika etapiks, kutsuti rada hooldama Soomes töötav rajameister. SA Eesti Terviserajad on sellest probleemist ka teadlikud ning seetõttu korraldavad nad regulaarselt ka koolitusi, kus nii kogenumad Eesti kui ka välismaa rajameistrid õpetavad ja abistavad uusi rajameistreid.

Nagu ka varasemad uuringud on näidanud, on suusakeskuste jätkusuutlik toimimine ilma kunstlume tootmise ja hoiustamiseta praktiliselt välistatud. Kunstlume puudumisel puudub keskusel suuremate võistluste korraldamise võimalus ning sellest tulenevalt satub keskusesse vähem inimesi – nii võistlejaid kui pealtvaatajaid. See omakorda tähendab saamata jäänud kasumit ning keskuse pikaajalisem toimimine on raskendatud.

Kokkuvõte

Antud bakalaureusetöös käsitleti Eesti suusakeskuseid ja nende jätkusuutlikkust. Töös on välja toodud jätkusuutlikkuse definitsioon ja selle erinevad tüübid (majanduslik, looduslik ja sotsiaalne) ja suusa- ja spordikeskuste väljakutsed nii majanduslikust kui ka looduslikust vaatenurgast. Töös on lähemalt analüüsitud kahte Eesti suusakeskust kvalitatiivseid uurimismeetodeid kasutades. Antud töö eesmärgiks oli analüüsida Eesti suusakeskuste majandusliku jätkusuutlikkust läbi keskuste majandusnäitajate.

Jätkusuutlikkusel puudub ühtne kindel definitsioon. Kuigi valdkonniti võib selle tähendus erineda, peetakse üldiselt selle all silmas ressursside efektiivset jaotust. Siiski peaks jätkusuutliku ressursside jaotuse ajal jälgima, et jaotus oleks õiglane ka tuleviku generatsioonide ja ka ökoloogilise elukeskkonna suhtes. Viimase 20 aasta jooksul on jätkusuutlikkuse mõiste levik märgatavalt kasvanud, mida näitab ka majandusliku jätkusuutlikkusega seotud teadusartiklite arv *Web of Science* keskkonnas. Töös käsitletud jätkusuutlikkuse alaliikidest on kõige vähem uuritud alaliik sotsiaalne jätkusuutlikkus.

Suusa- ja ka üldisemalt spordikeskused tuginevad tihti avaliku sektori toetusele. Samas on aastate jooksul näha trendi, kus erasektori osakaal spordirajatiste toetamisel kasvab ning nimisponsoritega spordirajatised on tavapärane nähtus. Suusakeskusi saab käsitleda ka kui turismiasutusi. Sarnaselt hotellidele peavad suusakeskused arvestama hooajalisusega ja ka konkurentsiga, mis sunnivad keskusi enda pakutavate teenuste valikut laiendama. Seetõttu on paljud keskused viimastel aastetel keskendunud suvise infrastruktuuri arendamisele. Suviste teenuste arendamisele annab hoogu juurde ka looduslik keskkond. Kuna talved on viimastel aastetel olnud küllaltki heitlikud, on kasvanud vajadus kunstlume järele, mis omakorda tõstab talviseid kulutusi. Samuti on kunstlume hoiustamisel negatiivsed mõjud looduskeskkonnale.

Töö empiirilises osas vaadeldi kahte Eesti suusakeskust, kes on nii külastatavuse kui ka investeeringute poolest ühed Eesti suurimad – Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus ja Haanja Spordi- ja Puhkekeskus. Mõlemad keskused on kohaliku sihtasutuse hallata ja on oma tegevustega keskendunud talvisele hooajale.

Keskuste analüüsi teostamiseks saadi materjal peamiselt neljast allikast: keskuste kodulehed, ärireister, Eesti Terviserajad koduleht ja intervjuud keskuste eestvedajate Kalju Kertsmiku (Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus) ja Anti Saarepuuga (Haanja Spordi- ja Puhkeskus). Töös on välja toodud keskuste tulu ja kulu allikad, konkurendid ja senised ja ka tulevased probleemid ja kitsaskohad.

Valgehobusemäe keskuse keskseks osaks on mäesuusanõlv. See on keskuse suurim tuluallikas ning tänu sellele on Valgehobusemäe võimeline ettevõtlusest saadavatest tuludest

ära majandama. Avalikust sektorist saadavad toetused moodustavad alla 10% keskuse eelarvest. Valgehobusemäe eeliseks on ka keskuse kaugus Tallinnast, kelle elanikud moodustavad ka suure osa keskuse klientuurist.

Haanja väärtuspakkumine on eelkõige seotud selle loodusliku asukohaga. Viimastel aastatel on Haanja kõrgustikul olnud Eesti kõige paksem lumekiht, mis on võimaldanud teha ka pikima suusaradadevõrgustiku. Haanja on siiani olnud avaliku sektori toetustele tuginev keskus, mille näiteks on 2023. aasta kevadel juhtunud olukord, kus vallalt saadav toetus vähenes peaaegu 70% võrra ning Haanja oli sunnitud pöörduma erasektori poole, et saada toimetulekuks toetusi. Sellise teguviisi vajadus esineb Haanjas ka sel aastal.

Analüüsidest Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse ja Haanja Spordi- ja Puhkekeskuse majandusnäitajaid ja juhtide seniseid kogemusi, on ettevõtlustulude kasvust näha, et eestlastele läheb suusatamine ja väljas liikumine korda ning inimesed kasutavad keskuste pakutavaid teenuseid üha rohkem. Selle põhjal võib ka väita, et pikas plaanis on Eesti suusakeskused majanduslikult jätkusuutlikud. Suure töö selle nimel on ära teinud SA Eesti Terviserajad, kes on muutnud rajad ja keskused küllastajatele kättesaadavamaks. Samuti on nad toetanud keskuseid nende tegevustes (koolitused, väljaõpped ja toetused).

Küllastatavuse puhul ei mängi talvisel perioodil kuigi suurt rolli ka keskuse kaugus Tallinnast, sest keskuste juhtide kogemuse põhjal on inimesed valmis pikemaid autosõite ette võtma, et parimates tingimustes suusatada. Lühiajaliselt võib probleeme siiski keskustel tekkida. Kliima muutused ja heitlikud ilmad nii Eestis kui ka mujal maailmas toovad endaga kaasa lumevaeseid talihooaegaid. Lume puudusel kannatab nii keskuse küllastatavus ja seetõttu ka saadav tulu. Samuti peab sellistel hooaegadel rohkem rõhku panema kunstlumele ja selle tootmisele, mis kasvatab kulusid ja kahjustab loodust. Teiseks murekohaks keskustel üle Eesti on ka avaliku sektori toetus, mille järsk vähenemine võib nii mõnegi keskuse toimetulekut piirata.

Antud bakalaureusetöö autor on arvamusel, et antud lõputöö tulemusi saab samastada ka mitmete teiste Eesti suusakeskustega. Samas on töö teemat võimalik ka edasi arendada. Töösse saaks kaasata rohkem suusakeskuseid – nii riigi hallatavaid keskused kui ka nimisponsorit omavad keskused, et saada ülevaade rohkematest majandamismudelitest. Samuti on antud teemat põhjalikumalt võimalik avada läbi SA Eesti Terviserajad vaatenurga.

Viidatud allikad

1. Al-Emran, M. (2023). Beyond technology acceptance: Development and evaluation of technology-environmental, economic, and social sustainability theory. *Technology in Society*, 75, 102383. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2023.102383>
2. Boyer, R., Peterson, N., Arora, P., & Caldwell, K. (2016). Five Approaches to Social Sustainability and an Integrated Way Forward. *Sustainability*, 8(9), 878. <https://doi.org/10.3390/su8090878>
3. Buttler, A., Teuscher, R., Deschamps, N., Gavazov, K., Bragazza, L., Mariotte, P., Schlaepfer, R., Jasey, V. E. J., Freund, L., Cuartero, J., Quezada, J. C., & Frey, B. (2023). Impacts of snow-farming on alpine soil and vegetation: A case study from the Swiss Alps. *Science of The Total Environment*, 903, 166225. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2023.166225>
4. Cocco, A. R., Mayer, M., & Montanaro, A. (2023). When the Lights Go Out: Public Sector Management of Abandoned Sport Facilities. *Public Works Management & Policy*, 28(1), 11–32. <https://doi.org/10.1177/1087724X221129269>
5. Damm, A., Köberl, J., & Prettenhaler, F. (2014). Does artificial snow production pay under future climate conditions? – A case study for a vulnerable ski area in Austria. *Tourism Management*, 43, 8–21. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2014.01.009>
6. Doane, D., & MacGillivray, A. (2001). *Economic Sustainability The business of staying in business*.
7. Eesti spordiregister. (2024). Laskesuusatamise organisatsioonide nimekiri. Vaadatud 06.05.2024 https://www.spordiregister.ee/et/organisatsioon/list?spordiala_id=37&esrliik=EOK%20CKL%20CSAL%20CSY%20CRL
- 10 Fang, C.-Y. F. (2020). Perspective of Local Government on the Performance Assessment of District Sports and Leisure Centers. *Sustainability*, 12(21), 9094. <https://doi.org/10.3390/su12219094>

11. Gilani, H. R., Innes, J. L., & De Grave, A. (2018). The effects of seasonal business diversification of British Columbia ski resorts on forest management. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 23, 51–58.
<https://doi.org/10.1016/j.jort.2018.07.005>
12. Haanja Puhke- ja Spordikeskus (2024).
Vaadatud 06.05.2024 <https://haanjasport.ee/>
13. Hashemi, S., Mohammed, H. J., Rasoolimanesh, S. M., Kiumarsi, S., & Dara Singh, K. S. (2022). To investigate the influencing factors on support for tourism development and perceived economic benefits in the context of ski tourism. *Journal of Sport & Tourism*, 26(3), 225–247. <https://doi.org/10.1080/14775085.2022.2069146>
14. Hollweck, T. (2015). Robert K. Yin. (2014). *Case Study Research Design and Methods (5th ed.)*. *Canadian Journal of Program Evaluation*, 30(1), 108–110.
<https://doi.org/10.3138/cjpe.30.1.108>
15. Howard, D. (2018). *FINANCING SPORT*. FIT Publishing.
16. Jakar, G. S., Razin, E., Rosentraub, M. S., & Rosen, G. (2018). Sport facility development: Municipal capital and shutting out the private sector. *European Planning Studies*, 26(6), 1222–1241. <https://doi.org/10.1080/09654313.2018.1451826>
17. Kertsmik, Kalju. (SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskuse juhatuse liige). Autori intervjuu. Helisalvestis. Valgehobusemäe, 2024.
18. Klubi Tartu Maraton (2024).
Vaadatud 04.05.2024 <https://tartumaraton.ee/>
19. Krzesiwo, K. (2023). Contemporary development directions of ski resorts in Poland in the context of the idea of sustainable development. *Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society*, 37(3).
<https://doi.org/10.24917/20801653.373.5>

20. Kung, S. P., & Taylor, P. (2010). The effect of management types on the performance of English public sports centres. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 2(3), 303–326. <https://doi.org/10.1080/19406940.2010.507209>
21. Lozano, R., Carpenter, A., & Huisinigh, D. (2015). A review of ‘theories of the firm’ and their contributions to Corporate Sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 106, 430–442. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.05.007>
22. Meuer, J., Koelbel, J., & Hoffmann, V. H. (2020). On the Nature of Corporate Sustainability. *Organization & Environment*, 33(3), 319–341. <https://doi.org/10.1177/1086026619850180>
23. Missimer, M. (2015). *Social sustainability within the framework for strategic sustainable development*. Department of Strategic Sustainable Development, Blekinge Institute of Technology.
24. Missimer, M., & Mesquita, P. L. (2022). Social Sustainability in Business Organizations: A Research Agenda. *Sustainability*, 14(5), 2608. <https://doi.org/10.3390/su14052608>
25. Moreno-Gené, J., Sánchez-Pulido, L., Cristobal-Fransi, E., & Daries, N. (2018). The Economic Sustainability of Snow Tourism: The Case of Ski Resorts in Austria, France, and Italy. *Sustainability*, 10(9), 3012. <https://doi.org/10.3390/su10093012>
26. Rahvusvaheline Suusaliit (2024).
Vaadatud 04.05.2024 https://assets.fis-ski.com/image/upload/v1672828784/fis-prod/assets/ICR_CrossCountry_2023_clean_Nov.2022.pdf
27. Saarepuu, Anti. (SA Haanjamaa Sport juhatusel liige). Autori intervjuu. Helisalvestis. 2024.
28. SA Eesti Terviserajad kodulehekülge (2024).
Vaadatud 07.05.2024 <https://terviserajad.ee/>
29. SA Haanjamaa Sport majandusaasta aruanne 2019
30. SA Haanjamaa Sport majandusaasta aruanne 2020
31. SA Haanjamaa Sport majandusaasta aruanne 2021
32. SA Haanjamaa Sport majandusaasta aruanne 2022

33. SA Haanjamaa Sport majandusaasta aruanne 2023
34. SA Tehvandi Spordikeskus majandusaasta aruanne 2022
35. SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekesus majandusaasta aruanne 2019
36. SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekesus majandusaasta aruanne 2020
37. SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekesus majandusaasta aruanne 2021
38. SA Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekesus majandusaasta aruanne 2022
39. Zhong, Y., & Wu, P. (2015). Economic sustainability, environmental sustainability and constructability indicators related to concrete- and steel-projects. *Journal of Cleaner Production*, 108, 748–756. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.05.095>
40. Tang, C., Zeng, R., & Han, Y. (2023). Coupling coordination evaluation of economic development, ecological environment, and the tourism industry in ski resorts. *Journal of Cleaner Production*, 426, 139076. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.139076>
41. Uğuz Arsu, Ş., & Arsu, T. (2023). Evaluation of the Corporate Sustainability Performance of Manufacturing Companies in the BIST Sustainability Index with Multi-Criteria Decision Making Methods. *Business and Economics Research Journal*, 4. <https://doi.org/10.20409/berj.2023.427>
42. Valgehobusemäe Suusa- ja Puhkekeskus (2024).
Vaadatud 06.05.2024 <https://www.valgehobuse.ee/>
43. Vijayakumar, A., Mahmood, M. N., Gurmu, A., Kamardeen, I., & Alam, S. (2024). Social sustainability assessment of road infrastructure: A systematic literature review. *Quality & Quantity*, 58(2), 1039–1069. <https://doi.org/10.1007/s11135-023-01683-y>

Lisad

Lisa 1. Intervjuu Valgehobusemäe Suusa- ja puhkekeskuse juhatuse liikme Kalju Kertsmikuga (18.04.2024)

Kuidas Valgehobusemäe keskus alguse sai?

Alguse sai ta 1999 kui tollane Albu vald ostis selle maaüksuse - 13.6 hektarit. Eesmärgiga rajada spordi- ja puhke- ja rekreatsioonikeskus. Eks tol ajal oli üldse keeruline, et ega siis raha ei olnud ja hea üldse, et vallavolikogu sellise otsuse tegi. Rohkem vaadati koolide ja lasteaedade peale, aga nüüd tagantjäreli hinnata, et õige otsus. 2004 oli teada, et avanevad Euroopa Liidu eelstruktuurifondid, siis sai 2005 taodeldud siis raha projekteerimistööde jaoks, et ehitada külastuskeskus, projekteerida veekogu, rajada liikumisrajad, kunstlume tootmistehnika muretsemine ja kõik selline pool. 2005 lõpp, kui projekt oli valmis, avanesid struktuurifondid, kõik käis kiiresti ja tuli kiiresti tegutseda. Oleks jäänud ootama, siis poleks midagi saanud. 2006 saime Euroopa Liidu esimese struktuurifondi perioodil raha külastuskeskuse hoonesks - kõik need, projekteerimistööd tegime nende jaoks. 2006 lõime maikuus kopa maasse. Oli ka väga huvitav seik, (Allar) Levand ja ja (Jaak) Mae olid siin ja Levandi ütles ka, et kes sulle siia metsa siis ikka tuleb, aga eks see võtab aega. Võttis aega, aga tingimused on olemas ja ikkagi tuldi. 2007 avasime külastuskeskuse hoone ja 2008 avasime kogu Euroopa Liidu struktuurifondide perioodi eest rahastatud projekti. Ja kuna me olime ka riigi regionaalne tervisekeskus, siis ka riigi toetus oli siin tol ajal. Euroopa Liidu toetus oli 13.1 miljonit krooni ehk 85%, 10% kultuuriministeriumist regionaal tervisekeskuste raha ja 5% oli Albu vald. Nii et valla toetus oli praktiliselt olemata. Ja siis hakkaski see areng pihta. Nüüd läheb meil 17. aasta ja kui oli pea viis aastat keskus töötanud, siis tulid välja need kitsaskohad - mis on talvised kitsaskohad, mis on, et suvised teenused, millest on puudus. 2016 sai kirjutatud projekt taas jälle Euroopa Liidu struktuurifondidesse

Keskuse pakutavad teenused - põhilised tuluallikad?

Eks see põhituluallikaks on ikkagi mäeteenused - nii tuubirajal kui ka lumelaua ja mäesuusa mäepiletid ja varustuse rendist. Murdmaavarustust ka renditakse, aga oluliselt vähem ja siis uisavarustuse rent ka. Suvise teenustena on siin rullsuusarada, ujumisvõimalus, korvpall, tennis, rannavolle, discgolf, matkarajad, jooksurajad. Me on ühendatud ka Kõrvemaa radadega. Siit kuni Jäneda Nelijärve ristmikuni hooldame meie 8 kilomeetrit, siin

keskuses on veel ka kolme kilomeetrine ja viie kilomeetrine rada. Siis on veel *Segway*'d, SUP lauad, *Fat Bike*'d, maastikurattad, kaks vesiratast, orienteerumise püsirada.

Kas majutus täitub aastaringselt?

Eks suvel on spordilaagrid. Kevadel ja hilissügisel vahetult enne talve on vähem. Rohkem seminarid ja koolitused. Talvel tellitakse siis rohkem majutust, aga kõik oleneb ka sellest milline talv on - kui lund on siis tellitakse. Neli aastat tagasi, kui praktiliselt talve ei olnudki - siis telliti majutust vähem ja eks me küll mõtlesime lumeta pakette välja, et ikka päris keskust kinni ei peaks panema. Siis ikka käidi, aga noh, eestlastel on ikkagi oluline, et lume peal saaks talvel tegevust.

Hooajalisus ja talv vs suvi - kas on ka hooajatöölise vajadus?

Töötajaid koos minuga on seitse. Ja talvel lisandub kolm kuni neli hooajatöölise juurde.

Ja kuidas kulud-tulud hooegade vahel jaotuvad?

Kaks kolmandikku tuludest teenime talveperioodil. Tuludest ka nii palju, et eelarvest 90% teenimise ise 4-5% on Järva valla toetus - see on eelkõige investeringutoetus seoses Kultuuriministeeriumi meetmega ja Kultuuriministeeriumi toetus on ka 5%. See ongi investeringutoetus keskuse edasi arendamiseks.

Aastate lõikes - kas külastatavus näitab kasvu- või kahanemistrende?

Eks need erinevad kriisid mõjutavad - kui ikkagi talve ei ole, on juba vähem. Kui tuli see koroonakriis, siis sealt järgmine talv (2020-2021 talihooaeg) oli niimoodi, et Põhja-Eesti suusakeskused olid kõik kinni. Siis Valgehobusemäe oli esimene, kuhu külastajad said siis tulla. See talv olid väga head tulud, et teenitud rahadega, saime siin ka investeringuid teha. Viimased paar-kolm aastat on olnud suhteliselt stabiilsed, et eks see ka mõjutab, et Eestisse on neid keskuseid juurde tulnud ja külastajate arv ei ole enam selles mahus kasvanud.

Kas keskuse asukoht pigem soosib või on takistuseks?

Asukoha puhul on meie pluss muidugi see, et Tallinna ja Harju maakonna lähedus. Tallinnasse on 60 kilomeetrit ja kui me suudame pakkuda siin head teenust nii talvel kui suvel siis inimesed tulevad siia. Nad hindavad suusaradu, mäeteenust, mäekrossiradu. Meie mägi on küll väike, aga me tegime kaks krossirada juurde, et anda natuke lisaväärtust.

Eks me peame arvestama ka sellega, et see on Kõrvemaa kaitseala, et siin pead vaatama, et ei teeks loodusele liiga. See seab omad reeglid ette.

Väljakutsete poolest - on juttu tulnud koroonast, lumevaesetest talvedest, aga milliseid väljakutseid on veel esinenud?

Eks praegu on see, mis eelmine aasta juba suve teises pooles välja paistis - klientide vähemaks jäämine, aga see on seotud eelkõige selle majanduslangusega ja selle poolega, et ikkagi inimesed teevad valikuid. Kui ikkagi raha nii palju ole, siis vaba aeg on see koht, kus näpistatakse, vähem kulutatakse. Aga talv on jah huvitav, et et võib olla kriis, aga kui on ikkagi korralik talv, siis talve paar esimest kuud ikkagi inimesed tahavad lume peale tulla ja kui on kunstlume võimekus ka olemas siis inimesed tahavad tulla.

Mäesuusanõlvast - kui suur selle olulisus siin keskuses on?

Jah, ega murdmaa rada on niimoodi, et on võimalik toetada, meil on need QR koodiga tahvlid üleval. Aga tegelikult ikkagi väga vähe ikkagi toetatakse. Selline vene ajast tulnud mõte või arusaam, et kõik peab tasuta olema, aga ei pea olema, et inimesed võiks natukene ikkagi toetada selles mõttes. Et ega enamik raha tulebki nõlvalt ja siis tuubirajalt ja majutusest ja toitlustusest. Muidugi murdmaasuusarajad vajalikud on, kasvõi sellepärast, et paljud tulevad peredega, et üks osa perest tahab suusatada, üks läheb mäele üks tuubitama ja üks võib-olla läheb matkama või tuleb kohvikusse. Et selles suhtes ta koos toimib, et kui suusaradu ei oleks, siis ma arvan ka mäele ei oleks nii palju inimesi - täiendavad üksteist.

Aga teistpidi ka, kui mäge ei oleks, kas keskus üldse suudaks toimida?

Kui mäge ei oleks siis see oleks suht keeruline, sest omavalitsus ka ei toeta. Täna omavalitsus ju tegevuskulusid, enam ei kata, on ainult investeeringutoetus – 2000 eurot aastas, aga kõik kunstlume tootmine, suusaradade hooldus - selle peab tegema keskus enda vahenditega ja need vahendid tulevad mäe pealt. Näiteks (murdmaa)suusaradade hooldus möödunud talvel oli 14500 eurot. Pluss lume tootmine, valgustus.

Kui pikk kunstlumerada siin on?

Kunstlund, kuna eelmine talv oli suhteliselt hea, siis me tegime võib-olla kokku ainult kilomeetri jagu, aga nendele lõikudele, mis on tuultele ja päikesele avatud. Aga muidu on võimalik teha ligi kaks kilomeetrit. Kui talv hakkab korraliku lumega, siis me oleme siin kulutusi kokku hoidnud ja teinud just need keerulisemad kohad. Ja tundub, et need tulebki

teha, sest talvel sula ikka on ja nagu see talv näitas, et hea, et need keerulised murdmaasuusa kohad said ikkagi kunstlumega tehtud.

Tundub, et siinkandis looduslik lumi üldiselt püsib ka päris hästi?

Jah, kliima on teine kui näiteks Tallinnas. Eks maastik ja need metsad hoiavad ka lund.

Konkurentsist - viimastel aastatel on Eestis mitu uut mäesuusakeskust avatud, kas selle mõju on ka näha?

Eks ikka mõjutab, et Eestis on, Viljandis on mingi väike mäekene, Tartus on olemas nüüd, siis on see mis Võru külje all on (Kütiorg), et see mõjutab küll võib-olla Kuutsemäed rohkem. Et eks ta ikka mõjutab, sest neid on juurde tulnud ja elanike arv ei ole ju kasvanud.

Ja noh, Soome lähedus ka.

Tallinnas on ka nüüd Viimsi ja Nõmme

Tallinnas on Viimsi ja Nõmme. Viimsis muidugi mõjutab-, Nõmmel nii palju ei mõjuta, kliima, et kui on ikkagi suur sula ja tuuled, siis Viimsit see mõjutab, aga Nõmmel on seal mändide all ja seal nii palju ei mõjutagi.

Viimsi on ka paari viimase aasta jooksul arenenud.

Viimased aastad jah, et see on ka mõjutanud.

On kohe näha ka seda, et on vähem inimesi?

On ikka jah, muidu käidi väga palju ka tööpäeva lõpul. Meil oli kella kaheksani lahti nädala sees. Aga nüüd käiakse õhtuti vähem, sest Viimsi on kodu lähedal. Olgugi, et seal võib-olla ei ole neid krossiradasid, mida meil on.

Kodulehel on kirjas, et keskust hakkas sihtasutus haldama 2016. aastal. Kas valla toetus on sellest ajast peale väiksemaks jäänud või ka enne seda pidi keskus oma rahadega toime tulema?

Vald toetas tegevustoetusega, aga eks vald soovib, et suurema osa tulu ise teenime ja ise hakkama saame. Aga kõik oleneb talvest - kui on korralik talv siis saab hakkama.

Igapäevased kulud on kõik sihtasutuse kanda?

Kõik igapäevased majanduskulud, palgakulud (tööjõukulud) tervikuna maksab sihtasutus oma eelarvest.

Tuli jutuks ka see maastikukaitseala ja ka üleüldisemalt looduslik keskkond, et kui palju see mõjutab keskuse tegevust?

Ta pigem takistab jah. Võtkem või ka see, et me siin mitu aastat oleme arutanud lasketiiru rajamist siia, aga see eeldab ka ju lageraiet, ehk siis raadamist. Keskkonnaametile oleme siin neli kohta paari aasta jooksul välja pakkunud. Kõikidele on nad öelnud ei sellesama natura ala pärast. Küll me saime eelmine aasta kooskõlastuse siis madalsüsinik spordihalli projektile. Et projekt sai valmis, aga oli vaja ehitusluba. Et siis tuleb, see on, see tuleb sinna parkla äärde, seal, kus metsa ei ole. Kuussada ruutmeetrit, et lumevabal perioodil aitab ta vihmaste ilmadega rohkem kliente teenindada. Paljudele suvistele treening gruppidele on takistuseks see, et ei ole korraliku kohta just vihmaste ilmade puhul erinevateks treeninguteks. Võtame korvpall, võrkpall või maadluse. See toob palju lisaväärtust meile juurde. Kui nüüd õnnestub kuskil projektidest raha saada selle ehituseks, sest oma tuludest me seda ei ehita. Et see madalsüsinik on mõeldud siis keskkonnasõbralikuna ja väikese energiakuluga. Selle saime nüüd kooskõlastatud ja ehitusload on olemas.

Laiendustest veel - oli juttu lasketiirust ja spordihallist. Kas on veel laienduste plaane tulevikuks?

No meil oli mõeldud detailplaneeringus kolme puhkemaja rajamine, aga Keskkonnaamet ei andnud nende ehitamiseks kooskõlastust.

Tulevikule mõeldes - lisaks varemmainitud probleemidele, kas juba on või paistab probleeme, mis võivad siin keskuses tekkida?

Nii praegu nagu ei oska öelda.

Lisa 2. Intervjuu Haanja Puhke- ja Spordikeskuse juhatuse liikme Anti Saarepuuga (22.04.2024)

Kuidas Haanja Puhke- ja Spordikeskus alguse sai?

Haanja on tegutsenud, ma arvan, et 1970. aastatest, et siis ta nagu oli nii-öelda Haanja kooli kõrval asuv suusakeskus.

Sealt edasi siis vedas keskust legendaarne mees nagu Harri Neem. Et kogu aeg on keskus siis nii-öelda olnud, oli ta kooli juures, siis on ta olnud nii-öelda Haanja valla juures ja siis, kui tuli haldusreform siis moodustati siin ka üks suur Rõuge vald ja vald lõi SA Haanjamaa Spordi aastal 2017 ja mina läksin 2019 sinna kui otsitigi juhatuse liiget, kes hakkaks siis seda nii-öelda keskust vedama, et muidu oli ta kogu aeg nagu valla lihtsalt nii-öelda üks osa ja seal eestvedajat justkui ei olnudki. Kas siis Haanja Suusaklubi või Haanja vald ja, aga spordikeskusel juhti, kui sellist ei olnud, et et ei olnud niisugust korrapärast juhtimist. Minul saab nüüd täis viies aasta just.

Keskusest natuke lähemalt - mis teenuseid pakute - millised kõige olulisemad on?

Me oleme nüüd viimaste aastate jooksul rulli rajale investeerinud siin viimase nelja aasta jooksul üle 2 miljoni euro. Tegime rulliraja, kunstlume süsteemi. Siis on meil rahvusvahelisele tasemele vastav lasketiir, B-kategooria, A-kategooria on Otepääl (Tehvandi). 30 märki, kus on kõik rahvusvahelised võistlused siis ja meil on siis B-kategooria, et me ei saa teha maailmakarikat, MMi, olümpiat, aga IBU Cup'i, IBU Junior Cupi korraldamiseks on meil tegelikult tasemele vastav lasketiir olemas. Ja eks meil on ikkagi täna veel põhiline on selline, ma arvan, et 75% on ikkagi talv - suusatamine, laskesuusatamine ja sellised muud lihtsamad asjad - kelgutamised, asjad juurde. Suusakeskuse peahoone on meil, see on siis erinevalt nüüd aastatest, vahepeal siis SA ise seda majandas - kohvik, suusarent, suvel lastelaagrid. Ja nüüd see viimane aasta oli meil välja renditud, kus siis nii-öelda pakuti ka toitlustusteenust, aga suusarenti tegi nagu siis keskus ise. Et selliseid jah, tulutoovaid allikaid meil selles suhtes nagu Valgehobusemäel mägi on ei ole. Suusarent on nii marginaalne, et see on lihtsalt sellepärast, et inimestel oleks võimalus suuski laenutada sealt mingit tulu, nagu SA-le või keskusele ei tule jah.

Millised on teie eelised teiste keskuste ees?

No ma arvan, et üks meie eelis on kindlasti see asukoht ikkagi, et ütleme, et Haanja Kõrgustikul. On ju ajalugu näidanud, et eks seal nagu lumekate võib-olla kõige kauem püsib,

ja kohati on see ka kõige paksem. Viimastel aastatel muidugi ka Ida-Virumaal on päris head talved olnud. Aga kui me vaatame niisugust paarikümne aastast ajalugu, siis on näidanud, et Haanjas nii-öelda lumikatte paksus ja ja loodusliku lume püsimine, et kunstlund suudavad täna väga paljud teha, aga kui me räägime looduslikust lumest, siis siis see ikkagi püsib Haanjamaal kõige kauem. Et looduslik talv ja geograafiline asukoht, et see 300m üle merepinna ehk et see mängib ikkagi rolli, et see meie eelis on jah.

Hooajalisus - enne tuli jutuks, et 75% talv, aga kuidas seis suvel?

Suvel on meil, et selles suhtes laagrid on, aga meil endal on selle laagrite nii-öelda korraldamise võimekus ja majutus võimekus nii väike, et meil on selline 10-15 kohta, kus siis saavad väiksemad klubid ööbida.

Selles mõttes suvi on meil ikkagi suhteliselt tihe, et meil peab olema rullirada hooldatud, rajad hooldatud, sest kõrval on kohe Kurgjärve Spordibaas. Kus on siis ligi 300 kohta, kus käib siis enamuse Nõmme Spordiklubi lapsed, Tallinna lapsed laagris. Sealsamas on veel see Milla kodumajutus, kus on ka mingi 40 kohta. Ühesõnaga turismitaludes ikkagi on päris palju neid laagreid ja mis kõik kasutavad nii-öelda meie taristut. Aga ega sealt meil mingit tulu otseselt ei tule. Et siis meie hoiame taristu korras. See nii-öelda taristu kasutus, on nii marginaalne, et klubid meile midagi nagu üldse maksaksid. Kui nad jah, meie ruume kasutavad siis, aga jah. Muidugi võistlused ka, mis nagu suveajal ikkagi meil on jalgrattavõistlused orienteerumisvõistlused ja meil siin paar aastat järjest on see ralli olnud, et see toob rahvast ja seda ka siis nii-öelda natukene meile sissetulekut, et kui me kogu keskuse välja üürime terveks nädalavahetuseks rallile, et siis see on päris tulus meie jaoks olnud ja ütleme, et jah, otsime järjest rohkem erinevaid neid, et nüüd selle aasta augustis on meil, vanasti oli ta Erna retk, rahvusvaheline luurevõistlus, nüüd on ta mingi teise nimega, aga nüüd meie juures on üks tegevuspunkt ja pealtvaatajatele on avatud, et kogu keskuse ala on nende vägede käes ja nende õppuste käes ja siis see toob meile sinna tuhandeid inimesi.

Töötajad - kas on ka hooajatöölise vajadus?

Meil on nii, et mina olen juhatuse liikmena aasta läbi ja talvel on meil kaks rajameistrit ja suvel olen ma üksi. Et aastaringi on ainult üks inimene, kes siis toimetab, peab kõike tegema. Ja talvel on siis novembrist kuni märtsi lõpuni on kaks rajameistrit.

Hooajalisus tulude ja kulude poole pealt. Kas kulud ka talve poole kaldu?

Ma arvan, et ega see talvekulud on samamoodi, et kui me räägime sellest küllastustest ja sellest, kuidas keskus majandab siis samamoodi *circa* 75% eelarvest kulub talvel ja ülejäänud suveperioodil. Näiteks radade hooldus meil Haanjamaal ongi, et paljud keskused, kes siin teevad ainult oma kunstlumeringi või mingit kerget lühikest ringi nagu mõned Tallinna keskused. Siis meil on niimoodi, et iga päev kuskil *circa* 30 km suusaradu, mis oleneb veel lumeoludest - kas on täispikk maratoni rada, et meil on nagu jah, rajal traktori töötunnid on kindlasti Eesti ühed suuremad, et ma arvan Tehvandi saab vastu, aga teised vastu ei saa ja seda, et meil see kilometraaž, mis tuleb nagu hooldada - et traktor on kuskil kaheksa tundi päevas rajal, et see on päris märkimisväärne kulu.

Kui palju kunstlund toodate?

See oleneb aastast, mis on, millised võistlused ja ka eelarvest, et eelmine aasta meil põhimõtteliselt eelarves kunstlume jaoks raha ei olnud. Lõpuks leidsime sealt midagi ja mingi natuke üle kilomeetri tegime, et kuskil 10 000 eurot meil oli ja lõpuks leidsime seda. Aga eelmine aasta, kui meil oli siin IBU Junior Cup, siis meil oli vaja lumegarantiid 2.5km varu lumi. Et see oleneb aastast, aga me oleme ikka üritanud, et rullirada on meil 2km, et selle nagu me oleme ikkagi nagu siis kunstlumega katta. Keskelt läbi ta sinna 1.5-2km vahele jääb, olenevalt siis aastast.

Kuidas seis aastate lõikes on, kas külastajaid jääb vähemaks või tuleb juurde?

Meil on ka need terviseradade andurid, mis loevad parklas seda käimist, et see ei ole nagu see ei ole külastajate vaid on külastuskordade arv. Et mida me siis saame võrrelda on mitte külalisi vaid külustus kordi. 2019, kui ma Haanjasse tulin, siis oli seal mingi 20000-25000 külastuskorra juures. Ja nüüd see aasta ma vaatasin aprilli lõpuks, nagu me arvestame hooaega esimesest maist kuni aprilli lõpuni. Et tuleb umbes 140000 külastust korda. Et ikkagi nagu kasvav olnud järjest ja see aasta nagu mingi aeg tundus, et just siin jaanuar käidi vähem. Aga see on ka sellest, et kui igal pool Eestis on lumi maas, siis seda nii-öelda Põhja-Eesti rahvast tuleb nagu vähem. Aga märtsis seal oli nagu rohkem, et see oleneb ilmast ja ka kuidas mujal Eestis lumeolud on. Praegu on jäänud kaks viimast aastat üle saja tuhande.

Asukoht - kui palju mõjutab, arvestades, et Tallinn on umbes kolmetunnise autosõidu kaugusel?

Ma arvan jah, et nüüd võib-olla on jah kolm tundi. Et ma arvan, et selles suhtes, kui on niimoodi, et põhja pool lund ei ole, siis asukoht väga rolli ei mängi. Sellepärast ma arvan, et rohkem kui pooled külastajad on meil ikkagi mujalt, kui mitte Võrumaalt. Seda nädalavahetusel just näeb ja seda me näeme just selle vabatahtlik annetus süsteemi pealt. Radadest raha ei tohi küsida, aga vabatahtlikult võib, siis just nädalavahetused toovad neid vabatahtlike annetusi. See tähendab seda, et need inimesed on mujalt tulnud. Kohalike panus on nagu üsna väike võrreldes selle inimesega, kes siis mujalt tuleb.

Eelmine talv levis sotsiaalmeedias uudis, et Haanja ja Tallinna vahel hakkab nädalavahetustel sõitma liinibuss - kas see toimis?

See oli niimoodi, et tegelikult ta hoo sisse sai märtsis juba ja tegelikult ka meil oli aprillis eelmine aasta väga ilus talv. Eelmine aasta sai suusatada Haanjas 3. maini. Siis märtsi lõpp ja aprill tegelikult käis rahvast. Just Tartust käis, Tartus tegi peatuse. Aga seal oli ka see, et me ise pidime sellele nagu peale maksma. Ja kuna paar viimast aastat on olnud keerulised seoses omavalitsuse rahastamisega, siis meil lihtsalt ei olnud võimekust peale maksta. Ma arvan, et see peaks olema nagu mitmeaastane või niisugune püsiv projekt, et siis ta saab hoo sisse, sest tegelikult seal jaanuaril alustasime, siis oli nagu tagasihoidlik, aga märtsis oli niimoodi, et ikkagi reaalselt inimesed tulid. Ma arvan, et 15-20 inimest, kellel suusad käes. Muidugi neid tavainimesi ka käis, kes lihtsalt kasutasid suusabussi teenust nii-öelda ära - kes käis koolis ja kes kuskil mujal. Aga siis oli jah, et ikkagi inimesed reaalselt tulid suuskadega ja tegid oma tiiru ära ja läksid tagasi. Aga see eeldaks seda jah, et paar aastat peab seda tegema, võib-olla peale maksma, siis ta hakkaks nagu toimima. Huvitav projekt oli, aga lihtsalt mingeid valikuid pidi tegema ja see oli üks valik, mida me ei saanud teha.

Aga kas see oli täiesti teie poolne algatus?

Ja meie poolne omaalgatus. Me ise hakkasime Lux Expressiga suhtlema ja siis oligi, et nendel tingimustel, aga maksime siis programmile peale nii-öelda.

Tuli jutuks ka korra omavalitsuse rahastamine - eelmisel kevadel tulid uudised, et Haanja Spordikeskusel on rahapuudus ja otsite abi. Kuidas see lahenes?

Eks see oli jah, et kuna Rõuge vallal olid väga keerulised ajad, siis noh, eks see spordipool on siis esimene koht, kust kokku üritatakse hoida. Et eelmine aasta jah, et see

rahastus valla poolt - kuna vald oli meil nagu pearahastaja siis eelmine aasta kogu eelarves võib-olla ainult seal 20%. Ülejäänud raha tuli kõik iseendal otsida - et päris keeruline väljakutse. Aga selles mõttes, et 2023. aasta lõpuks ikkagi saime selle raha kokku ja suuresti tänu erasektori toetusele. Ligi 90000 eurot erasektorist raha otsida meie 135000–140000-euro suuruse eelarve juures on ikkagi väga suur summa. Et on ka teised omavalitsused, Võru vald ja Võru linn kes toetavad ja ka Nõmme Spordiklubi siis Kurgjärve näol. Aga eelmine aasta oli üsna keeruline. Aga see aasta juba Rõuge vald nii-öelda leidis natuke rohkem vahendeid, et kui Haanja on ikkagi Rõuge valla sihtasutus ja üks ikkagi valla nii-öelda tõmbekeskusi just talvisel perioodi. Eks neil on ka, et kui neil tekib võimalus, siis see aasta juba natuke parem seis. Aga kindlasti ei ole veel raha mured nii-öelda lahendatud ja sellise keskuse puhul, kui meil nagu suurt tuluallikat endal ei ole ja seni kuni Eesti suusakeskused ei tohi rajakasutuse eest raha küsida, et siis on, ma arvan, iga aasta igal keskusel üsna keeruline.

Kas Kurgjärve Spordibaas kuulub ka sihtasutuse alla?

Ei, see kuulub tegelikult Tallinna linnale, aga Nõmme Spordiklubil on ta siis pikaajalisel rendil nii-öelda. Nad kasutavad nii-öelda meie taristut ja siis maksavad selle eest meile. Neil endal nagu mõned palliplatsid, -väljakud on, aga kõik muu siis jooksurajad, suusarajad rullirajad, kergliiklusteed, et neid hooldame meie ja siis nemad kasutavad meie taristut.

Eelmine aasta oli 20% rahastusest vallalt ja ülejäänud erasektorist. Kuidas seis sel aastal oli?

Eks me ikkagi jah, ütleme, et see aasta tuleb umbes pool leida erasektorist, et õnneks on toetajaid, kes jätkavad, aga paljud on ka niimoodi, et tulid appi lihtsalt, et oli ühekordne projekt. Aga ega see toetajate leidmine on selline igapäevane töö täna ikkagi ka. Et aasta lõpuks ei oleks jälle olukorras, kus ütleme, et raha ei ole. Ja ütleme nii, et kui on lumevaba periood, siis on neid toetajaid eriti raske leida. Novembris lumi maha tuli eelmine aasta siis oli kohe nagu lihtsam. Õnneks läks aasta läbi hästi ja ma olen ikka natuke positiivsem kui eelmine aasta, et olukord on veidi parem. Seal olenebki sellest, kas me saame novembris kunstlund toota või ei saa või kõik sellised asjad.

Eelarvest veel nii palju, et see 130000-140000, mis eelarves on, kas enamik kulub masintundidele või millised suuremad kuluallikad on?

Eks energia ja tööjõukulud moodustavad sellest enamuse, jah, et nii-öelda nii elekter, diisel kui tööjõukulud siis just talvel. Samamoodi ka suvine radade hooldus - niitmine ja rulliraja hooldus. Ütleme jah, et kütte ja energia on ikkagi, mis moodustavad enamuse sellest ja pisemad nii-öelda remonditööd. Aga jah, ütleme, et seal 70-80% on kütte, energia ja tööjõukulud.

Takistuste ja probleemide koha pealt - kas peale rahapuuduse on veel esinenud siin mingeid suuremaid takistusi või väljakutseid?

Üks väljakutse on see, et põhi rajameister eelmine aasta ära läks. Rajameistreid, ma arvan, Eestis on ikkagi selles suhtes vähe, kes eriti, kui sul on selline keskus, kus on rahvusvahelised võistlused, see tase peab ikka olema väga kõrge ja noh, samamoodi, et kui me oleme selle radade taseme nagu kõrgele viinud tavausuusatajate jaoks, siis sealt ei tohi nagu alla anda. Et see oli selline väike murekoht, aga õnneks juhtus täpselt nii, et meil tuli nagu lisa nii-öelda rajameister, kes sai siis viimase talve koos põhi rajameistriga olla ja nüüdsest võtsime talvel ka teise juurde just sellepärast, et noh, et kui nüüd jälle üks ära läheb, et ei tekiks sellist olukorda, et muidu meil oligi põhiliselt üks rajameister pikalt, aga nüüd viimased kaks aastat on kaks olnud ja kui eelmine aasta põhi rajameister ära läks siis see, kes oli juurde võetud, sai sujuvalt nagu selle nii-öelda üle võtta. See on kindlasti probleem, mis ma arvan, peaks olema nagu Terviseradade või kellelegi poolt veel paremini korraldatud, et need koolitusprogrammid, nad ikka üritavad neid teha, aga reaalsus on see, et kõik tuleb ikkagi ise välja õpetada ja ega neid häid rajameistreid kuskilt ei leia. Seda enam, et me võime jälle raha juurde tulla, et ei ole ju rahapatakat, millega siis head rajameistrit saada. Et see on võib-olla üks asi ja eks see ikkagi, et kõik, kes on nii-öelda omavalitsuste hallata suusakeskused, eks see rahamure on, et kui need kõrged energiahinnad - elektrienergia, diisel on tõusnud. Seal võiks nagu ikkagi riigiabi juures olla ka omavalitsuste hallatavatel keskustel.

Ehk need on nagu suuremad murekohad praegu, väikseid on mitmeid. Kunagi me võiksimme sinna jõuda, et need keskused, kes kunstlund toodavad ja ilma lumeta periood ja rada on ikkagi olemas, võiks rajatasu ka saada küsida, Me peaks sinnapoole liikuma, kus on Skandinaavia ja Kesk-Euroopa. Siis saaksid keskused natukene paremini ära elatud ja ka investeerimisvõimalus ehk rohkem.

Kuna jutt just investeringute peale läks, kas on mingid plaanid ka suuremate investeringute ning keskuse laiendamise osas?

Meil on jah, meie üks unistus on ikkagi suur majutushoone, et meil täna ei ole. Kui me saaks selle majutuse sinna juurde ja see võib-olla aitaks keskusel ka nagu rohkem oma tulu teenida. Neid võimalusi ja me oleme siin juba viimaste paari aasta jooksul otsinud, et kuidas ja mis. Ja meil oli ka suusatunneli unistus, aga vaadates tänaseid energia hindasid, siis see on ikkagi väga košmaarne. Soomeski panid osad tunnelid endal ukсед kinni mõneks ajaks, kuna energiahinnad on nii kallid. Et see investering oleks väga riskantne, ühesõnaga.

Tänapäeval ikka räägitakse keskkonnasäästlikkusest. Suusakeskuse võtmes on selliste muudatuste tegemine suhteliselt raske, aga kas Haanjal on olnud mingeid mõtteid selles osas?

No eks see on igal pool niimoodi. Me oleme nagu jah, vaadanud, et Haanja on tõesti selles suhtes looduslikult hea koha peal. Ikkagi enamjaolt on iga aasta lumi. See talv vaatasime kuidas siin laskesuusavõistlused olid ikkagi kümne ja rohkema kraadi soojaga ja ainult kunstlumi. Et seal on päris korralik keskkonnajälg, kes toodavad kunstlund ikkagi niimoodi, et paha hakkab. Meie oma väikse koguse juures, et eks see on tingitud rahast, aga jah, võib-olla meid päästabki see, et loodusliku lume osakaal on päris suur. Et ega mujalt nagu väga niimoodi, et võiks ka nagu kokku hoida, on keeruline. Ma arvan, et me paneme niigi üsna säästlikul režiimil igas mõttes nagu jah. Et pigem ma arvan, et need keskused peaks nagu otsa vaatama, kus pannakse noh, ütleme, et sajad tuhanded eurod pannakse kunstlume alla ja loodus nagu kaasa ei aita, et seal peaks nagu rohkem sellele mõtlema, et ma arvan, et Haanja puhul on üsna hästi sellega.

Kas tulevikule mõeldes paistab ka mingeid suuremaid probleeme või väljakutseid mis võivad tekkida?

Eks see kartus on see, et kui omavalitsusel tekib üldse nagu nii-öelda toetamise võimetus, et mis siis saab. Mina näen, et meil ikkagi nii-öelda suusakeskused, nüüd ma tulen jälle sinna, et iga nii-öelda suusakeskus, kus on ikkagi vähegi suurem keskus, kes korraldab võistlusi, kellel on ka lumetootmise võimekus, teatud külastajate arv, et seda võiks ikkagi siis vähemalt riik poolega iga aasta tegevuskuludega toetada. Et see oleks nagu mingi kindlus. Täna on meil väga raske mingeid suuri plaane teha, kui sa ei tea, et mis veebruaris või märtsis juhtub. Omavalitsus kui suure eelarve ta eraldab, mis on volikogu suunad ja mõtted. Et see ebakindlus, võib-olla see ongi iga aasta nagu kõige suurem mure. Kui oleks riik taga siis on

okei - ma tean, et mul on mingi ports raha ja palju ma ise käin juurde, aga täna mul ei ole seda kindlust, et mis see osakaal on, millega ma võin üldse arvestada - nii-öelda plaane teha ja kõik see ja et üldse inventeerimise peale mõelda. Kui riik tuleks ikkagi tegevuskuludega appi mingil määral, et see oleks see, mis lahendaks ära, ma arvan, väga paljud paljud probleemid väga paljudel keskustel.

Praegu riik ei toeta üldse?

Ei, aga siin ma arvan, mingi paar-kolm nädalat äkki oli tagasi mingi uudis, et äkki riik hakkab tervisespordikeskuse tegevuskuludega toetama. Aga see protsess, et kuhu ta lõpuks jõuab - ei tea. Täna on meil kaks suusa tervisespordikeskust - Jõulumäe ja Tehvandi, mis on riigi hallata, teised peavad kõik ise hakkama saama. Ma arvan et see number võiks tunduvalt suurem olla.

Summary

SUSTAINABILITY OF ESTONIAN SKI CENTERS

Taneli Eensalu

Skiing is a traditional winter sport that has been a natural part of Estonian life due to cold climate for decades. Due to changes in skiing equipment and styles, only snow and narrow forest tracks are no longer enough to enjoy the sport.

Various ski and health centers are responsible for providing adequate conditions. According to SA Eesti Terviserajad, there are 122 health trails in Estonia. As winters in Estonia are getting warmer due to climate changes, the need for artificial snow production is also increasing. Out of 122 health trails in Estonia, only 29 have or are building an artificial snowmaking system. Since the maintenance of ski tracks is already expensive (mainly due to machine hours), the production of artificial snow brings an even greater economic burden to the centers, which is expressed both in working hours and in increased electricity bills. However, many centers are unable to cover such costs without the help of the public sector.

Since no cross-country skiing center in Estonia charges a fee for the use of ski trails, infrastructure (accommodation, parking, catering) is needed around the trails, which would help to generate income next to the costly ski trails. Therefore, the aim of this Bachelor's thesis is to analyze the economic and environmental sustainability of Estonian ski centers based on the centers' current practices and economic indicators.

Although when talking about sustainability, four indicators are primarily taken into account, in this work, the author focuses primarily on economic and environmental sustainability. To achieve the aim of this work, the following research tasks have been set:

1. Explain the concept of sustainability and its development
2. Describe the Estonian ski center network
3. Analyze the biggest challenges of ski resorts
4. Introduce the services offered by Valgehobusemäe Ski and Recreation Center and Haanja Recreation and Sports Center
5. Analyze the sustainability of ski centers based on theory and the experience of center managers

Although there is no single, solid definition of sustainability, its meaning may vary from field to field, it generally refers to the efficient distribution of resources. However, during the distribution of resources, care should be taken to ensure that the distribution is fair to future generations as well as to the ecological living environment.

Ski and sports centers in general often rely on support from the public sector. At the same time, a trend can be seen over the years where the share of the private sector in supporting sports facilities is increasing, and sports facilities with name sponsors are a common phenomenon.

The material for the analysis of the centers was mainly obtained from four sources: the centers' websites, the business register, SA Eesti Terviserajad website and interviews with the managers of the centers (Valgehobusemäe Ski and Leisure Centre and Haanja Sports and Leisure Centre). Sources of the centers' income and expenses, competitors and current and future problems and bottlenecks are outlined in the work.

In the analysis, it can be seen from the growth of business income that skiing and outdoor activities are important to more and more Estonians. Based on this, it can also be said that Estonian ski centers are economically sustainable in the long run. Although there may arise some problems in the short-term. Climate changes and volatile weather in Estonia bring snow-poor winter seasons. The lack of snow affects both the center's visitor numbers and, therefore, the income. Also, in such seasons, more emphasis must be placed on artificial snow and its production, which increases costs and damages the nature. Another area of concern for centers across Estonia is public sector support, the sudden decrease of which can limit the ability of some centers to cope.

The author believes that this study should be further developed by conducting interviews and analyzing more Estonian ski centers, to explore other management models.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Taneli Eensalu

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti suusakeskuste jätkusuutlikkus“,

mille juhendaja on Mervi Raudsaar,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Taneli Eensalu
09.05.2024